

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1969

İÇİNDEKİLER :

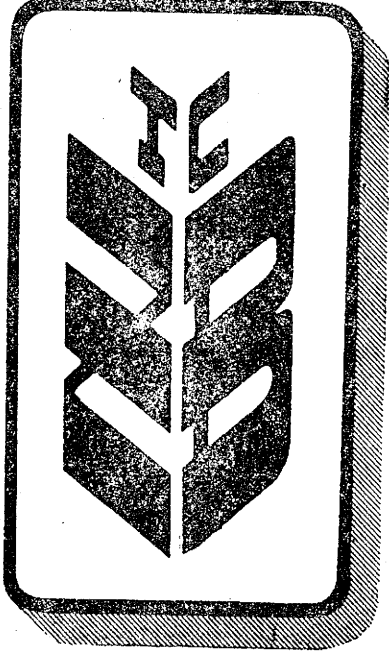
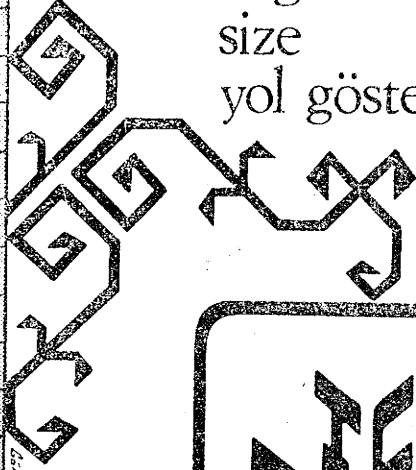
- Dedem Korkut Üzerine Bazı Düşünce ve Görüşler . . . . C. ÖZTELLİ
Âşık Erbâbî H. da Araştırmalar, Bir Koşma ve Destanı Fevziye A. TANSEL
Masal Araştırmalarının Yol ve Amaçları . . . . . Dr. İnci AKİDİL
Dede Korkut'da "Gibi, Benzer" Edatları, Zarf Tümleçleri İ. Z. BURDURLU
Âşık Ferrahî'yi de Kaybettik . . . . . Saim SAKAOĞLU
Erzurum Halk Dualarından Örnekler . . . . . Behçet DEDE
Folklorelarımız : Sadi Yaver Ataman . . . . . Veysel ARSEVEN
Halk Oyunları Derneklerinin Başarılı Çalışmaları . . . . . Bora HİNÇER
Derleme Sözlüğünden Deyimler . . . . . Muzaffer UYGUNER
Keloğlan ve Altın Bülbül Masalı . . . . . Osman SAYGI

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 240

KURUŞ : 100

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN

T.C.ZİRAAT BANKASI

olacaktır

TEMMUZ 1969

İÇİNDEKİLER :

- Dedem Korkut Üzerine Bazı Düşünceler ve Görüşler . . . . . C. ÖZTELLİ
Aşık Erbabı II. da Araştırmalar, Bir Köşme ve Destanı . . . . . Fevziye A. TANSEL
Masal Araştırmalarının Yol ve Amaçları . . . . . Dr. İnci AKİDİL
Dede Korkut'da "Gibi, Benzer" Edatları, Zarf Tümleçleri . . . . . İ. Z. BURDURLU
Aşık Ferrahi'yi de Kaybettik . . . . . Saim SAKAĞLU
Erzurum Halk Dualarından Örnekler . . . . . Behçet DEDE
Folklorcularımız : Sadi Yaver Ataman . . . . . Veysel ARSEVEN
Halk Oyunları Derneklerinin Başarılı Çalışmaları . . . . . Bora HİNÇER
Derleme Sözlüğünden Deyimler . . . . . Muzaffer UYGUNER
Keloğlan ve Altın Bülbül Masalı . . . . . Osman SAYGI

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 240

KURUŞ : 100

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60165 - 78)

AKBANK'ta hesabınız
varsa

sansız
avucunuzun
içindedir

AKBANK

(Folklor : 70)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
fenalıkları önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

(Yeni Ajans : 2965 - 80)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No : 240

TEMMUZ 1969

YIL : 20 — CİLT : 12

Dedem Korkut Üzerine

YENİ BAZI DÜŞÜNCE VE GÖRÜŞLER

Yazan : Cahit ÖZTELLİ
Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

Yüzelli yıldan beri DEDE KORKUT üzerinde çalışılmaktadır. Daha yüzelli yıl çalışılsa yine de bitmez Dedem Korkut.

Bu çalışmalar arasında iki büyük kitap yayınlanmıştı. Birincisi sayın bilgin Orhan Şaik Gökyay tarafından 1938 de bastırılmıştır. Bu eserde o güne dek yapılan çalışmalar bir araya toplanmış, ayrıca yeni belgeler, buluşlar ve görüşler yazar tarafından ortaya konmuş, eser bu güne dek kaynak niteliğini sürdürüp gelmiştir.

İkinci eser iki cilt olarak sayın Dr. Muharrem Ergin tarafından hazırlanmış, Türk Dil Kurumunca bastırılmıştır (1958). Bu baskının önemli yanı Dresden ve Vatikan nüshalarının fotokopilerinin verilmesi olmuştur.

Bu arada değişik yönlerden pek çok inceleme ve araştırma makaleleri yayınlanmıştır. Bu araştırmacılar arasında ısrarla konuyu üzerinde duran Pertev Naili Boratav olmuştur. Son olarak, büyük bir isabet ve yetki ile konuya eğilen sayın Prof. Faruk Sümer olmuştur (bk. Oğuzlara ait Destanı Mahiyette eserler, Dil ve Tarih Coğ. Fakültesi Dergisi, C. XVII, sayı 3 - 4, ayrı basım 1960).

Dedem Korkut'a eğilen her yazar konuya başka başka yönlerden yeni buluşlar, yeni görüşler getirmiştir. Bu bakımdan her biri ayrı ayrı saygı ile anılmaya değer. Bu arada okurlarımıza şu güzel haberi ve elim ki, sayın O. Ş. Gökyay Dedem Kor-

kut'u yeniden bastırmak üzeredir. Bu eser hiç şüphe yok, pek çok bakımlardan ilim âlemine yeni bir ufuk açacaktır. Kendisini simdiden kutlamak isteriz.

Şu kısa girişten sonra kendi ağızından Dedem Korkut üzerine değerli görüşlerimi sayın okurlara sunmak istiyorum. Bunlar şimdiye dek araştırmacıların dikkatini çekmemiş, üzerinde durulmamış, belki önem verilmemiş hususlardır.

Kitabın adı meselesi :

Dresden nüshasının kapağındaki ad üzerinde nedense durulmamış ve kullanılmamıştır. Yalnız M. Ergin "Dede" üstünde durmuştur (c. 1, s. 1 - 2).

Bilindiği gibi kitabın adı : **Kitab-ı Dedem Korkut - Alâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan'** dir. Merhum Kilisli de Dedem'in m'sini atarak kitabına başlık yapmıştır. Oysa, görüldüğü gibi yalnız Dede değil, **Dedem**'dir. Bu iyelik eki üzerinde hiçbir araştırmacı durmak gereğini duymamıştır. Ayrıca, hikâyelerin sonlarında da hep "Dedem Korkut" diye geçer. Bir nokta daha dikkati çekiyor : başlıkta **Korkud** biçiminde yani son harf (d) ile bittiği halde metinlerde (t) ile yazılmaktadır.

Böyle iyelik eki bulunan adlar Dede Korkut'tan önce ve sonraki yüzyıllarda da vardır. Birkaç örnek : Bahım Sultan, Dedem Oğlu, Hacım Sultan, Pir Sultan Abdalım, Kul Hımmetim, Ak Bıyık Dedem (Aşık Paşazade tarihinde geçiyor), Aşık

Paşam (aynı eserde), Emrem Sultan, Yunus Emrem (Bu gün Karaman'da halk Yunus Emre için böyle söylüyor)... Bunlar o kişiye hitap ederken değil, adları anılırken söyleniyor. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün... Bu gün kimi yurt bölgelerinde halkın konuşmalarında da böyle deyimlere rastlanır. Emmi oğlu, dayı oğlu diye hitap edildiği gibi emmin oğlu, dayım oğlu diye de kendisine ve kendisi yokken söz edilirken de kullanılır.

Bizce bu kullanış, anılan kişinin büyük saygı ile karışık ve kendilerine son kerte de yakın olduğu anlamına gelmektedir. Dedem Korkut'ta da böyledir. Dedem demekle ona son kerte de yakınlık duyulduğu, kendilerinden sayıldığı anlıyoruz. Böyle adlarda söz başka bir anlam kazanıyor. Bizce bundan böyle **Dedem Korkut** diye kullanmak yerinde olur. **Dedem Korkut Kitabı** demekle güzellik ve anlam kazanıyor.

Bizim burada üzerinde durmak istediğimiz daha çok **Alâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan** cümlesidir. Yazarı acaba kitabının adının altına bu açıklamayı yapma gereksinmesini niçin duymuştur ?

"Oğuz dili üzere" yazıldığını veya söylendiğini bildirmesinin elbette bir nedeni olmak gerekir. Bizce, daha başka lehçe ya da dillerde de yazılmış olduğundan, onlardan dil yönünden ayırmak istenmemisendir. Ötekilerden Oğuzcasını yani Anadolu Türkçesini ayırmak zorunluğu duyulmuştur. Gerçekten **Şecere-i Terakime**'de başka dil ve lehçelerde Oğuznâmeler bulunduğunu bildiren kayıtlar vardır. Oğuzlar elinde birçok Oğuznâmeler olduğu, ayrıca Farsça Oğuznâmeler bulunduğu, Uygurların da böyle eserleri olduğu bilinmektedir (bk. Faruk Sümer, Oğuzlara ait... s. 388).

Böyle olunca iki ihtimal ortaya çıkıyor :

1. Başka bir dil (Farsça) ya da Oğuzcaya uzak - yakın bir Türk lehçesinden Oğuzcaya çevrilmiş olması. Bu lehçeler Kıpçakça, Özbekçe, Uygurca olarak düşünülebilir. Ama biz, böyle bir çevirmeyi uzak görüyoruz. Kitap eğer çevirme olsaydı, sövleyiş bu denli içten olamaz, konuşma niteliğinden uzak kalır. kitabı bir renk alır, halk dilinden çıkar. Arapça, Farsça sözlerle cökce yer verilmiş olurdu.

2. Eserin, doğrudan doğruya bir sanatçının ağzından, söylenirken yazıya geçirilmiş olduğu kesindir. Eser, baştan başa böyle olduğunu gösteren hitaplar ve başka belirtilerle doludur. Eğer bir sanatçı - hikâyeci tarafından söylenmeden, oturup elde kalem düşünerek yazılmış olsaydı anlatım içtenliğinden çok şey kaybederdi. Yazılış tarihini aşağıda söyleyeceğimiz üzere on altıncı yüzyılın ikinci yarısında yapılan sefer sırasında özellikle doğu illerimizde, Azerbaycan, Kafkasya, Dağıstan bölgelerinde hikâye anlatma geleneği bütün canlılığı ile yaşamakta idi. Aşık - Hikâyeciler bu geleneği halk arasında, hele seferde olan ordu konaklamalarında askeri eğlendirmek için kullanarak, yaşatırlardı.

İşte, böyle bir sanatçı tarafından anlatılırken bir meraklının yazıya geçirmiş olacağı görüşü en doğru bir açıklama yoludur.

Bu meraklı kişi başka dil ve lehçelerdeki söylemeleri veya yazmaları da görmüş ve dinlemiş olmalı ki kendisinin yazdığının da Oğuz dili üzere olduğunu belirtmek, onlardan ayırmak ihtiyacını duymuştur. Metinde görülen pek çok imlâ yanlış ve hattâ okunamayan kelimeler ve ayrıca hakesiz olması acele ile söyleyene yetişmek yüzünden böyle yapılmıştır. Esasen yazan imlâ hususunda yaya birisidir. Kendisinden en az elli yıl sonra yazılan Vatikan nüshası harekeldir. Çünkü o, Dresden nüshasından ağır ağır kopya edilmiştir.

Kitabın yazarı kimdir ?

Burada hikâyeleri söyleyen sanatçı ile yazan kişi söz konusudur. Hikâyeci - ozan kişinin kim olduğunu belirten bir işaretten yoksunuz. Bunu gösterecek hiçbir kayıt yoktur. Buna karşılık biz, yazanı arama denemesine girişeceğiz.

Şimdiye dek araştırmacıların dikkatine çarpmayan "ketebe" kaydına dikkati çekmek istiyoruz. Dügüm burada çözülsünse kimi gerçekler kendiliğinden ortaya çıkması olur.

Dresden nüshasında, kitabın yukarıda yazdığımız adının hemen altında mühür biçimi verilmek istenen süslü üç beş kelime vardır. Şimdiye dek bunun da üstünde durulmamıştır. Bu yazarı acaba ketebe olamaz mı? Değilse, aynı kalemden çıktığı belli olan bu yazılar niçin yazılmıştır? Neyi anlatmak istemiştir?

Biz, bu bir az karışık yazıları okumaya çalıştık. Bilindiği gibi mühürlerde, madeni paralarda çoğu zaman, anlam sırası bozularak süsleme isteği ile sırası bozulur. Bunu da dikkate alarak bu yazıyı şöyle okumağa çalıştık :

"**Ketebehu Kethûda Abdurrahim bin Ferruh Sânehullah**". Ya da "**Ketebehu Abdurrahim bin Ferruh Kethûda Sânehullah**". Ya da "**Sâhib Ketebehu Abdurrahman bin Ferruh Kethudâ...**".

Biz, böyle okuduk. Başka türlü ve daha doğru olarak da okunabilir. Her ne olursa olsun bu ketebe kaydı bazı yeni ipuçları verebilir nitelikte görülüyor.

Osman Paşa kimdir ?

Yine Dresden nüshasının kapağının sağ üst köşesinde şöyle bir kayıt vardır : "**Tarih-i vefat Osman Paşa - senê 993**" (1585).

Bu kayıt üzerinde de araştırmacılar durmamışlardır. Oysa bu oldukça önemlidir. İpuçları verecek niteliktedir. Bir kere ilk bakışta Dresden nüshası bu tarihten önce yazılmıştır.

Bu Osman Paşa kimdir? Ölüm tarihinin buraya yazılması, onun önemli bir kişi olduğundan, Kitabın yazarının ya da sahibinin ilgisini çeken bir kimse olması, paşanın adamlarından ya da maiyet memurlarından birisi ya da paşa ile uzaktan yakından herhangi bir sebeple ilgili olması hatıra geliyor. Bu ilgi olmasa bu kayıt niçin düşülsün ?

Öyle ise bu Osman Paşa kimdir? Önce bunu araştırmak gerekir. Bu tarihte bir tek Osman Paşa vardır. O da **Özdemiroğlu Osman Paşadır**. Büyük devlet adamı olan Osman Paşa Tiflis, Bakú, Tebriz gibi şehirler ile birlikte bütün Kafkasya, Dağıstan, Gürcistan, Azerbaycan, Doğu İran, hattâ Orta İran'ın bir bölümünü savaşla Osmanlı hâkimiyetine katmış olan Osman Paşa'dır. Böylece Osmanlı İmparatorluğunun sınırları Hazer denizini bulmuştur. 23 Eylül 1584 de Tebriz'e girdi. 1585 de Vezir-i Azam oldu. Bu yılın 30 ekiminde Tebriz yakınlarında Acısü denilen yerdeki ordugâhta öldü. Osman Paşa'nın Doğu seferleri yedi yıl kadar sürdü.

Üçüncü Murat zamanında Osmanlı Devletinin büyük komutan ve devlet adamlarından olan Osman Paşa daha önce, babası Özdemir Paşa'nın yerine Habeşistan

(1562), Yemen (1569), Basra (1569) ve Diyarbekir beğlerbeğisi olmuştur. Sokullu'nun kıskançlığını uyandıracak kadar başarılı bir devlet adamı idi. Kendisi Dağıstanlı bir Türk soyundan idi, Şairdi. Kültürlü ve ata meraklı bir kişi idi, Seferlerini yanında bulundurduğu tarihçilere yazdırmıştı.

Doğu Seferini yazan tarihçiler :

Lala Mustafa Paşa'nın serdarlığı ile başlayan Doğu Seferi'nin, çeşitli görevlerde bu sefere katılan kimseler tarafından tarihi yazılmıştır. Bunları sıra ile aşağıda gösterelim :

1. **Âli, Nusretnâme**. Serdar Lala Mustafa Paşa'nın adamı olan ünlü tarihçi Gelibolulu Âli, bu seferin 1578 - 1580 yılları arası Gürcistan, Azerbaycan, Şirvan seferlerinden bahseder (bk. Atsız, Âli Bibliyografyası, M. E. Bakanlık yayını 1968).

2. **Âli, Fursatnâme**. Nusretnâme'nin devamıdır. Ortada yoktur. Lala Mustafa Paşa'dan sonra serdar olan Sinan Paşa'nın emriyle yazılmıştır (bk. Atsız, Âli Bibliyografyası).

3. **Dal Mehmet (Âsafî Çelebi), Şecaatnâme**. Osman Paşa'nın maiyetinde Kafkasya seferinde paşanın tezkerecisi olarak bulunmuştur (bk. Osmanlı Tarih Encümeni Mecmuası, sayı 26). Yazmaları : Topkapı - Revan kitapları nu. 1301; İst. Üniversite Kitaplığı nu. 6043.

4. **Lârendeli Vücûdi, Gazavat-ı Özdemiroğlu Osman Paşa**. (bk. Osmanlı Müellifleri, c. 3, s. 158). Eser ortada yoktur.

5. **Adli, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Şirvan seferi tarihi**. Manzum. Fahri Bilge kitapları.

6. **Ebubekir Bin Abdullah, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Dağıstan ve Şirvan seferleri tarihçesi** (Millet kütüphanesi, Ali Emiri, 366).

7. **Şif-ül Kulûb ve Lika-ül Mahbûb**. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Şirvan seferi tarihi (Leiden Üniversite kitaplığı, Cod. Warn nu. 801).

8. **Şehnâmeçi Talikizade Mehmet Subhi Çelebi, Muradnâme**. Özdemiroğlu Osman Paşa ile Ferhat Paşa'nın Doğu seferlerini yazar (Topkapı - Revan Kitapları, nu. 1299). Yazar, Ferhat Paşa'nın maiyetinde Revan kalesine gitmiş, Osman Paşa serdar olunca tarihini yazmıştır (Osmanlı Mü-

ellifleri, c. 3).

9. **Osman Paşa'nın** Gürcistan seferi için kendisi tarafından İvaz Efendi'ye yazdığı mektup, 991 (9 Mayıs 1583) tarihli (bk. Flügel kataloğu).

10. **Şehnâme-i Tâlikizade Mehmet Subhî Çelebi, Tarih-i Gazavât-ı Özdemiroğlu Osman Paşa.** (Topkapı, Revan kitaplığı nu. 1300).

11. **Harimî (Rahimizade İbrahim Çavuş), Kitab-ı Gencine-i Feth-i Gence.** Manzumdur. Osman Paşa'nın ölümü üzerine yerine geçen Ferhat Paşa'nın Gürcistan seferini anlatır (Topkapı, Revan 1296; İst. Üniversite Kitaplığı, nu. 2372). Aynı yazarın bu sefer için yazdığı **Zafername-i Hz. Sultan Murat Han ve Gence-i Bağ-ı Murat** adlı eserleri de vardır (bk. İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, 3. c., s. 678). Bu yazar Osman Paşa'nın maiyetinde bulunmuş, Tebriz olaylarını yazmağa memur edilmiştir.

Görülüyor ki, belki başka savaşlar için olmayan sayıda bu Doğu seferini anlatan tarihler yazılmıştır. Adlarını saydığımız kimseler içinde tarihçiliği ile ün yapmış yalnız Âli vardır. Adı geçen seferlere Lala Mustafa Paşa ile katılmış, paşanın kâtipliğini yapmıştır. Bu arada Kafkas dağlarında yaşayan kavimlerin ve özellikle Gilan, Şirvan, Gürcistan halklarının gelenekleri ve efsaneleri hakkında doğru bilgi toplamak için bu fırsattan istifade etmiştir (bk. Atsız, Âli Bibliyografyası; İslâm Ansiklopedisi, Âli maddesi).

Kanaatimizce Dedem Korkut kitabı bu Doğu seferi sırasında yazılmıştır. Bu kadar tarihçiden birisi bunu yapmış ya da yaptırmış olabilir. Bunlar içinde en uygununu Âli olarak görüyoruz. Âli, gelenek ve efsaneleri toplamağa, bunları tarih kitaplarında anlatmağa meraklıdır. Künhülâbar'ında bunun pek çok örneğinin bulunması bu merakın sonucudur. Ayrıca destanî eserlere meraklıdır. Bunun en güzel örneği "Mirkat-ül-Cihad" adlı eseridir. Bu eser, Niksar'da yatmakta olan Danişmend Gazi'nin savaşlarından bahseden yarı destanî bir tarihtir. Bu eseri Âli, Niksar'da mâzül bulunduğu yıl (1588 - 1589) içinde yazmıştır. Âli, yalnız destanî eserlere değil, hattâ hurafelere de değer verdiğini "Mir'at-ül-Avâlim" adlı eseriyle de gös-

termiştir (her iki eser için bk. Âli Bib.).

Şurasını da hatırlatmak yerinde olur, Dresden nushası Tokat'ta bulunmuştur. Niksar Tokat'ın ilçesidir. Âli Tokat'a da uğramış, belki kitabı ya da bir kısım kitapları herhangi bir sebeple burada kalmış, veya sonradan Niksar'dan Tokat'a gelmiştir.

Yukardan beri söylediklerimizden şu sonucu çıkarmak belki yerinde olur. Dedem Korkut kitabı Doğu seferi sırasında Âli tarafından, ileride yararlanmak üzere bir hikâyeciye söylenilerek yazdırılmıştır. Yazılan yer olarak da biz daha çok bu günkü doğu illerimizi; Kars, Erzurum, Bayburt ve dolaylarını düşünüyoruz.

Kitabın üzerindeki Osman Paşa'nın vefat tarihi bizi Doğu seferine doğru itmektedir. Osman Paşa öldüğü zaman Âli artık seferde değildir. Kitaba ölüm kaydı yalnız yıl olarak geçirilmiştir. Oysa, paşanın yanında bulunan Harimî Çavuş ölüm gününü ve zamanını da kaydetmiştir. Demek ki bu kayıt uzakta bulunan birisi tarafından yazılmıştır.

Dedem Korkut kitabı son araştırmalara göre on altıncı yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştır. Tarih bilgini sayın Faruk Sümer, Dedem Korkut kitabı için şöyle diyor : "Destanların Azerbaycan'da yazılmış olduğundan şüphe edilemez. Gerek dil, gerek yer ve kavim adları bu hususu açıkça gösteriyor. Destanlardaki bazı isim ve hattâ bazı kelimelere bakılacak olursa, onları şimdiye kadar kabul edilmiş olan tarihlerden daha muahhar bir zamanda, yani on altıncı yüzyılın ikinci yarısında yazılmış olduklarına hükmetmek gerekiyor (bk. Oğuzlara ait... s. 396)."

Sayın bilgin Faruk Sümer'in son derece doyurucu kanıtlarla belgelediği bu araştırması Dedem Korkut hakkında yapılan araştırmaların en değerlilerindedir. Onun, on altıncı yüzyılın ikinci yarısında yazıldığına dair verdiği bilgilerden ayrı olarak biz de bu görüşe yeni belgeler vererek aynı sonuca vardık.

Dedem Korkut kitabının kapağının birinci ve ikinci sayfalarında bazı beyitler, ilâç tarifleri, hadisler var. Bunların bazıları bir heveskârın karalamalarıdır. Ayrıca iri bir yazı ile Farsça bir beyit var. Bu beytin ikinci mısraının son kelimesi yanlış. Başka ve usta bir kalem ince bir ya-

zı ile doğrusunu altına yazmıştır. Bu sayfadaki öteki yazıların da aynı usta elinden çıkmış olduğu görülmüyor. Önemsi gibi görülen şu kayıtlarımız daha aşağıda vereceğimiz Osman'ın Tarihi bölümünde önem kazanacaktır.

Osman'ın Tarihi :

Osman adında bir heveskâr, şurdan burdan dinlediği tarihle ilgisi olmayan, eserine önem verdimen üzere uydurduğu kitap adlarını vererek gerçek tarihle ilgisi pek az olan bir kitap yazmıştır. Adı : **Tevârih-i Cedid-i Mir'at-ı Cihan.**

Bu kitap "Hurafelere fazlaca yer veren bir genel tarihtir." (Atsız). Sayın N. Atsız, 1936 da bu eseri bir kitapçada görmüş, Türklere ait bölümünü kopya etmiş. Sonra eser Almanya'ya gitmiş. Bu gün kayıp. Atsız, kopya ettiği bölümleri bastırmıştır (Osman, Tevârih-i Cedid-i Mir'at-ı Cihan, düzenleyen : Atsız, Küçükaydın Matbaası, İstanbul 1961).

Sayın Atsız, kopya ettiği bölümlerin aslını olduğu gibi eski yazı ile vermiş, karışısına da transkripsiyonunu koymuş. Baş tarafına güzel bir inceleme katmış, gerçek birtakım sonuçlara varmıştır. Buna göre eser Üçüncü Sultan Murat zamanında yazılmıştır. Bu devrin yalnız Doğu seferi ile ilgili olayları eserin başında bir fihrist biçiminde yazılmıştır. Bunlar Doğu seferinden önce kuyruklu yıldız görünmesi, Lala Mustafa Paşa'nın Şirvan, Demirkapı, Dağış tanı alması, Kars, Revan, Nahçıvan kalelerinin tamiri, Göri ve Tumanis ve Gürcü'nin kurulması, Erzincan'da büyük deprem, Serdar Osman Paşa'nın Tebriz'i alması, Serdar Ferhat Paşa'nın Gence vilâyetini zabtı, Şehzade Haydar Mirza'nın İstanbul'a gelişi. Bu adı geçen olaylar anlatılmıyor, yalnız fihrist gibi yanlarında tarihleriyle bildiriliyor. Bunlardan başka eserin sonlarına doğru Doğu seferine ait kısa bilgiler de verilmiş (s. 44, 46, 48). Ayrıca Sultan Murat için verilen haberler doğrudur.

Atsız'ın belirttiği gibi Osman'ın tarihini yanlışları pek çoktur. Ayrıca imlâ yanlışlarıyla doludur. Bu yanlışlar müstensihe yüklenemez. Yine sayın Atsız'ın belirttiği gibi eserin en orijinal yanı "Akkoyunlular ve Ferruhşad Bey hakkındaki bilgiyle Dede Korkut hakkındaki satırları"

dır. Dedem Korkut ile ilgili olarak Atsız'ın vardığı sonucu buraya alıyoruz :

"Eserin sonlarına doğru, iyi at hakkındaki üç beyitlik manzumenin başına "Der Beyân-i Esb-i Bidiv" başlığını koyması müellifin Dede Korkut bilgisine başka bir tanıktır. Esb-i Bidiv yani bediv at, Dede Korkut'taki Bidevi at'tan başka bir şey değildir." (s. 11).

Sayın Atsız'ın bu yerinde hükmünü biz de başka delillerle artıracaktır. "Der Bayân-ı Evsaf-ı Bayındır Han" bölümü bize tamamen Dedem Korkut okunarak yazılmıştır. Şöyle ki :

Oğuzlar hakkında hiçbir Oğuznâmede bulunmayan ve Dedem Korkut'a uyan pek açık olarak şu bilgiler var (s. 24) :

1. Osman'ın saydığı adlar arasında on dört addan yalnız Yigen Beg (bunun Yügenek olması muhtemel), Kara Konuk Beg, Avşar Beg (bunun da Uşun Beg olması muhtemel) dışındakilerin hepsi Dedem Korkut'ta vardır.

2. Osman, beylerin adını sayarken bazı adlarını Dedem Korkut'taki tavsifleriyle veriyor. Kazan'ın Bayındır Han'ın veziri ve damadı olması gibi. Bunun gibi Dundar Beg, Emen Beg, Uruz Koca Beglerin tanıtılması pek küçük ayrıntılarla Dedem Korkut'takinin aynıdır. Emen Beg'de şöyle : Osman'da "Bin Bügdüz'ün ulusuna Emen Beg derlerdi." Dedem Korkut'ta "Bin Bügdüz başları Emen" (Orhan Şaik Gökyay, s. 57, satır 36).

3. Osman, İç Oğuz Beyleriyle Dış Oğuz Beylerini Dedem Korkut'ta olduğu gibi sayıyor. Osman bu arada "Dede Korkut şeyhleri idi" demekle, biliyorsunuz onu, ayrıca tanıtmaya gerek yok, der gibi bir hali var. Bundan Osman'ın bulunduğu yerlerde Dedem Korkut rivayetleri çok yaygın ve herkes tarafından bilindiği sonucu çıkarıyor.

Başka Oğuznâmelerin anmadığı ve gerçekten önemsiz olan **Karacık Çoban** Osman'da da var (bk. O. Ş. Gökyay sayfa 14 ve devamı; M. Ergin, s. 97 ve devamı).

4. Dikkat edilirse üslup, beylerin tanıtılması, olayların Gürcistan Keferesiyle geçmesi anlatılmaları Dedem Korkut'a uymaktadır.

5. Osman'ın bu bölümü Dresden nushasından özetleyerek aldığını gösteren bir kanıt da var. Bu bir imlâ yanlışlığıdır.

Dresden yazmasında (s. 37) Şemseddin adı yanlış olarak Şemseddin yazılmıştır. İkinci (ş) nin (s) olacağı tabiidir. Nitekim daha sonra doğru olarak devam ediyor. Osman bu yanlışlığı doğrusunu düşünmeden almış. (M. Ergin, s. 96 da bu yanlışlığı düzeltmiş. O. Ş. olduğu gibi alarak metne sadakat göstermiş. s. 13).

Bize öyle geliyor ki, Osman Dedem Korkut'un "Salur Kazan'ın evinin yağmalanması" ile "İç Oğuz'a Dış Oğuz'un asi olduğu" hikâyelerini birinci derecede gözönünde tutmuştur. Onun verdiği bilgileri yalnızca bu hikâyelerde bulmak mümkündür.

Şu saydığımız benzerlikler açıkça gösteriyor ki, Osman, Dedem Korkut'u okumuştur. Yukarıda da söylendiği gibi Osman bir heveskar tarihçidir. Doğu seferine katılmıştır. Belki de Âli ile birlikte. Onun tarih notlarından ya da sözlü anlatışlarından yararlanmıştır. Âli, Kühnulahbar'da "Aşık Paşa" tarihini okuduğunu bildiriyor (c. 5, s. 19 ve 40) (1).

Osman, Âli'nin bu yanlışını da eserine almıştır. Osman, Kühnulahbar gibi bir eser yazmak hevesine kapılmıştır, onun notlarını kaynak almış, fakat bu kopyayı gizlemek için görmediği, tarihle ilgisi olmayan eserleri de kaynak göstermiştir (bk. Atsız, Osmanın tarihi).

Osman, hiç tarih bilmemekte, aynı adı taşıyan kişileri birbirine karıştırmaktadır. Hattâ Özdemiroğlu Osman Paşa'dan "Taşdemiroğlu" diye söz etmektedir (s. 46, satır 462).

Ayrıca tarihle hiç ilgisi olmayan konuları da kaydetmekte, sanki boş kalmış, kendini eğlendirmek için bir şeyler karalamıştır (örnek için bk. s. 56 daki muamma). Bu arada Dedem Korkut'u da okumuş, oradan kendine göre bir kısmını almıştır. Âli'nin, eserlerinden ve özellikle Kühnulahbar'ı ile Osman'ın yazdıkları karşılaştırılacak olursa pek çok yakınlık görülecektir.

Son söz :

Dedem Korkut, Doğu seferi sırasında yani On altıncı yüzyılın ikinci yarısında doğu bölgelerinde, özellikle Azerbaycan bölgesinde yazılmıştır. Bu yazılış başta Âli olmak üzere yukarıda adlarını saydığımız tarihçiler tarafından yapılmış veya yazdırılmış olabilir. Onlara göre, daha doğru-

Bize gelen KİTAPLAR

• TDK : "Türk Dili Araştırmaları Yılı - Belleten 1968". Türk D. Kurumu Yayınları, sayı : 286. Caferoğlu, Eckmann, Korkmaz, Zieme, Adams, Kakuk, Kononov, Gögüş, Başkan, Kavcar, Levend ve Öztelli'nin bildiri ve yazıları yer almıştır. 24 x 16,5 boyunda, 220 sayfa, 35 lira.

• Rakım ZİYAĞLU : "Allah'a Giden Yollar ve Kutsal Mahaller Turizmi". Kitap Yayınları. P. K. 109, Sirkeci - İstanbul. 20 x 14 boyunda, 138 sayfa, 6 lira.

• Ahmet BORCAKLI : "Millî Kütüphaneye Müzik Bölümü, 1958 - 1968". Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XVII. cilt, 3. sayıdan ayırabım. (151 - 168. Sf.) Ayrıca Millî K. Gn. Müdürü Dr. Müjgan Cumbur'un önsözü ile 4 sayfalık nota ve resimler eklenmiştir. 24 x 17 boyunda, 28 sayfa.

• Slovenske narodne muzeum. — Bratislava : "Annual Bibliography of European Ethnomusicology - Avrupa Etnomüzikoloji'sinin Yıllık Bibliyografyası". Türkiye bahsi 72 ve 73. sayfalarda, yazar : Laurence Picken - Cambridge. 2 - 1967 No. cilt. Baskı tarihi : 1968. 21 x 15 boyunda, 84 sayfa.

su o zamanın anlayışına göre Dedem Korkut hikâyeleri tarihtir. Öyle olunca, Doğu seferinden yararlanarak bu hikâyeleri ileride kaynak olarak kullanmak üzere toplamak çok olağan bir davranıştır.

Buraya kadar söylediklerimizle kesin bir yargıya varmak istemiyoruz. Yalnız bu güne değin Dedem Korkut uzmanlarının dikkatini çekmeyen yönlere de eğilmelerini sağlamak istiyoruz. Bu hususta bulup gördüklerimizi ve düşüncelerimizi sunmak istedik.

(1) Bunun Aşık Paşazade'nin eseri olduğu muhakkaktır. Âli'yi yanıltan, eserin üzerinde "Tevarih-i Âli Osman Aşık Paşa" yazılmış olmasıdır. İstanbul baskısında Âli Bey bu yanlışlığın nedenini açıklamıştır.

XIX. Asır Şazâirlerinden :

Âşık Erbâbî

HAKKINDA ARAŞTIRMALAR, BASILMAMIŞ BİR KOŞMA VE DESTANI

Yazan : Fevziye Abdullah TANSEL

A — Yanılmıyorsak, Aşık Erbâbî'yi bize ilk tanıtan, Prof. Ziyaeddin F. Fındıkoğlu'dur. Müellifin verdiği bilgiye göre asıl adı Hüseyin Farkî olan bu şazâirimiz Erzurum'un Kara-Ars köyünden olup 1220-1300 (1805 - 1884) yılları arasında yaşamıştır. Konyalı Veli Efendi'nin oğlu olan Hüseyin Farkî kendisine şeyhi tarafından Erbab denildiği için Erbâbî takma - adını kullanmıştır. Abdül - Mecid zamanında bir ara İstanbul'da bulunan, hattâ Huzûr'a da kabul edilen şâirimiz, askerlik hizmetini bitirince memleketi Erzurum'a dönerek, çardaklı kahvehanelerde curasıyla şirler terennüm etmiştir. Erbâbî'ye dâir verdiği bilgiyi şâirin torunlarından Komiser Hüseyin Efendi'den edindiğini kaydeden Prof. Z. F. Fındıkoğlu, *Tuhfe-i Vehbî'yi*, *Fuzûlî Divânı'nı* okuduğu söylenen Erbâbî'nin Hüseyin Efendi'deki müretteb *Divânı'nı* da görmüş.

1 — Hasretinden hastayım, teşne - zebânım bir su ver
Hürmet eyle gel bana ey mihribânım bir su ver
2 -- Ehl-i aşk eyler niyâzi yâre nâzi dinlemez.
Nice yâr olur ki nâz eyler niyâzi dinlemez
matla'lı ve beşer beyitlik tam iki *Divan*,
veyâ gazeliyle,

3 — Ey gönül izzetle koş devrânın olsun
Erzurum
Var yürü şimdengeru mihmânın olsun
Erzurum

beytiyle başlayan gazelinin üç beytini neşretmiştir. Sultan Abdül - Mecid'in ölümü, Sultan Abdül - Aziz'in tahta çıkışı münasebetiyle tarihten düşüren Erbâbî'nin torunundaki muhtelif cönlere onun bir *Destan*'ına ve ayrıca az bazı *Koşma*'larına rastlayan Z. F. Fındıkoğlu, örnek olarak bu *Destan*'ından iki kit'a neşretmiştir; bunlar elifbâ sırasına göre her kıtası bir başka harfle başlayan *Destan*'ın ilk harflerini dal ve yâ harfleri teşkil eden dörtlülükleridir. Eserde, koşmalara örnek olarak,

5 — Niçin böyle garip garip ötersin
Bulalım derdine çâre bülbülüm

mısrâlarıyla başlayan *Koşma*'sının üç dörtlülünü, bir başka *Koşma*'sından seçilen,

6 — Mahabbet ateşi, kardaş fırâkı
Böyle (beni) ağılattı zârı zârı
Oku bir *Fâtîha* can ve gönülden
Bağışlar rûhunu şâd eyle bâri
dörtlülüğü verilmiştir. Müellif böylece yukarıya almadığımız *Destan*'ından iki kit'a dahil altı şiir neşrettiği demektir (*Erzurum Şâirleri İst. Sanâyi-i Nefise Matbaası*, 1927, s. 81 - 85).

B — Erbâbî hakkında Murad Uraz tarafından ve nereden faydalandığı kaydedilmeksizin verilen çok az bilgi, Prof. Z. F. Fındıkoğlu'nun eserine yeni birşey ilâve etmemektedir; Erbâbî'nin neşredilen altı şiirinin de nasıl elde edildiğini bilmiyoruz. Bunlardan yalnız biri, Z. F. Fındıkoğlu'nun neşrettiği ve yukarıda ilk beytini kaydettiğimiz Nu. 2 *gazel* olmakla beraber, hemen söyleyelim ki aralarında bazı nüsha farkları yok değildir. Erbâbî üzerindeki araştırmalar için kolaylık temini düşüncesiyle, Murad Uraz'ın neşrettiği şiirlerin ilk iki mısrâmı veriyoruz (*Halk Edebiyatı Şiir ve Dil Örnekleri*, İst. Suhûlet Kütüphanesi, 1933, s. 42 - 45, 161 - 62, 390) :

7 -- Aşk-ı Hakk'a azm-i râh etmek selâmettir bana
Bendes oldum o şahsın ayn-i devlettir bana

8 — Ey gönül el çek fenâ dünyâya meylin verme hiç
Sireti gör, sûret-i zibâyâ meylin verme hiç

9 — El sazda, dil sözde, gönül niyazda
Dil bülbülü gül feryâda başladı

10 — Aşıklar münkiri çoktur âlemde
Onlar ehl-i aşkı, sevdâyı bilmez

11 — Nasihat bâbında bir destanım var
Her nesneyi öğren sen âr eyleme

C — İbnü'l - Emin M. Kemal İnâl'in *Son Asır Türk Şâirleri*'ne alınmış olan Erbâbî'nin gerek hayatı hakkında verilen bilgi, gerek şiirlerinden seçilen bir *Gazel* ve *Koşma* daha önce neşredilenlere yeni birşey katmamaktadır (C. 11., İst., Or-

haniye Matbaası, 1931, s. 320 - 21; krs., yukarıdaki 1 ve 2 numaralı gazet'ler)

*

Kıymetli eski talebelerimden İlhan Tanılkan ana tarafından dedesi Hacı Yusuf-oğlu Osman Çavuştan kalma bir cönk'ü şu son günlerde bana göstermiş, bundaki şiirlerin kıymet ifade edip etmediğini sormuştu. İlhan Tanılkan'ın annesinden edindiği bilgiye göre, Ankara'nın Balâ kazâsına bağlı Tekke köyünden olan 1880 doğumlu Hacı Yusuf-oğlu Osman, Balkan Savaşında kıt'a çavuşu iken esir düşmüş sevkedildiği kampta tifusa yakalanarak ölmüştür; güzel sesliye halk şiirleri okuduğunu da bildiğimiz Osman Çavuş'tan intikal eden bu cönk'te bâzı Divân şâirlerimizin msl., Fuzûlî'nin bir gazeli de bulunmakla berâber, bilhassa Gevherî, Emrah, Tokadı Nûrî, Derdli'nin şiirlerine rastlanmaktadır. Bu şiirlerin hemen hepsi, adı geçen şâirlerin basılı eserlerinde, veyâ haklarındaki araştırmalarda bulunabilirse de, henüz neşredilmemiş olanlar da yok değildir. Bu arada Erbâbî'nin de aşağıdaki ve bugüne kadar basılmamış bulunan bir Koşma'sına ve Destan'ına rastladık :

K O Ş M A

Zibâdir sevdiğim kadd-ü kametin
Nice vasfedeyim civanım seni
Beni Mecnun etti çeşm-i âfetin
Leylâ'ya benzettim a canım seni

Kaşların kemandır, müjgânın oktur
Azr-ı hâlin çeker müşterin çoktur
Dünyayı verseler gönümdе yoktur
Vermezem ey hüsn-i fettânım seni

Erbâbî âşıkım ey dil güvendim
Hasretinle yandım canım efendim
Hakikat eyle gel sen de levendim
Gönülümün tahtında sultânım seni

D E S T A N

Hatâdan saklasın İslâm'ı Allah
Münâcât'ım budur Ulu Subhân'a
Gelip geçer ömrümüzün kervanı
Bir gün de Azrâil sunar bu cana
Dinleyin kelâmı ahhâb-ü yârân
Bakındı kalmadı Mühr-i Süleyman
Azrâil bu canı aldığı zaman
Götürürler anı mezaristana

Ne ettiyse bulur anın içinde
Fayda yoktur aslâ anın içinde

İmam talkın verir başı ucunda
Ol vakitte mevtâ kalkıp uyana

Münkir Nekir gelir anda suâle
Günahkâr kul cevâbında yoluna
Mü'min ise sözünü der yol ala
Mest olur ol demde gül-i handâna

Küfr ile nûş etti ise şarâbı
Âhîret'e çeker kabir azâbı
Zebâniler ana eder itâbı
Ettiği işlere olur peşiman

Turâb olur yerde nâzik bedeni
Yerde kökte kalmaz aslâ bir teni
Cehennemdir ol kâfirin mekânı
Her kim tâlib oldu ise şeytana

Cem'olub bir yere hamid ümmeti
Arş altında olur Hakk'ın hikmeti
Mü'minler yel gibi geçer Sırat'ı
Âsiler düşerler nâr-ı süzâna

Şefaât idicek Hakk'ın Server'i
Kitâb bize böyle verir haberi
Dürülicek âmillerin defteri
Sevab, isyan koyulacak mizâna

Anda hükmü eyler Cenâbu'l-Bâri
Hişm eder ol zaman gösterir nârı
Cennetlik kul içer Âb-i Kevser'i
Nûş ettikçe hayat verir dehâna

Beş vakit namazı kılınız heman
Dünyâ fânî, bâkî kalmaz bir zaman
Ya hâlimiz neye varır el-aman
Cem'olub gideriz Ulu - Divân'a

Nice düş olmayam ben bu sevdâya
Hak yoluna düştüm bir âşik bay'a
Sad-hezâr şükr olsun Ganî Mevlâ'ya
İmân getürmüşüz aziz Kur'an'a

Erbâbî (Erbâbî) kurtarıb bu efkârından
Mel'unu (bir kelime okunamadı) eyle
bu biçâreden

Kesmedim umudum Sen'den Yaradan
Dilerim nasib et Hür-i cinân'a

Yukarıda kaydettiğimiz ve altısı Prof. Z. F. Fındıkoğlu, beşi Murad Uraz tarafından basılan altı şiire, tarafımızdan bulunan bir Koşma'sıyla bir Destan'ını ekleyince Erbâbî'nin neşredilmiş manzûmelerinin sayısı onüçe yükselmiş oluyor. Çağdaşlarından Erzurumlu Emrah, Tokadı Nûrî, Âşik Derdli gibi, Erbâbî'nin de şiirlerinden, yaşadığı devrin temâyüllerine uygun olarak Divân edebiyatına yabancı olmadığı, yabancı kelime ve terkipler, Divân teşbihleri kullanarak hem aruz hem hece

İncelemeler :

Masal Araştırmalarının Yol ve Amaçları

Yazan : von der LEYEN

Kısaltarak çeviren : Dr. İnci AKİDİL

Hakiki anlamda bir masal araştırmasından, Grimm Kardeşler'in "Çocuk masallarına açıklamalar" ında masalların menşei, yayılışı ve ehemmiyeti sorunlarıyla meşgul olmalarından sonra, yani ancak takriben yüzelli seneden beri bahsedebiliyoruz. "Kocakarı hikâyeleri" olarak isimlendirilip sık sık hücumu uğramalarına rağmen, senelerce tazelik ve canlılığını muhafaza edebilen çok daha eski devirlerden kalma masalları ve masal derlemelerini de biliyoruz.

Masalın M. Ö. 6. yüzyılda Yunanistan ve Hindistan'da büyük bir gelişme devri yaşadığı tahmin ediliyor. Bir ikinci büyük hamlesi masal, Haçlı seferleri zamanında onbirinci ve onu takibeden yüzyıllarda yapılmıştır. Bu devirde doğu âleminde büyük masal derlemeleri meydana gelmiştir; her şeyden önce Kişmir'li şair Samedewâ'nın "Masal ceryanlarının okyanusu" ve Mısır'da bu günkü şeklini alan "Binbir Gece". Batı âleminde onüçüncü yüzyılda yazılmış olan "Romalılar'ın yaptıkları" ve "Altın menkabe" gibi büyük teolojik derlemeler, bir çok masal, menkabe ve efsaneleri ihtiva ederler. Latince olan bu toplanmaların yanında her milletin kendi dilinde yazılmış eserleri çok geçmeden kendini göstermiştir. İtalya'da onüçüncü yüzyıldan itibaren bir çok kısa hikâye ve masal derlemeleri meydana gelmiştir. Boccaccio'nun Decamerone'u da bir hayli masal unsurları ihtiva etmektedir. İtalyan derlemelerinin tesiri uzun zaman devam etmiştir. Straparola'nın 1550 - 1554 yıllarında yayınlanmış olan ve bir çok masalı ihtiva eden "Onüç gece âlemi" ve Napoli'li Giambattista Basile'in (1634) elli masallık "Pentamerone" u

vezniyle yazdığı anlaşılmalıdır. Hemen söyleyelim ki onun da çağdaşları gibi başarı gösterdiği şiirleri, Divân şâirlerini taklitle yazdığı aruzla manzûmeleri değil, kendi şahsiyetini aksettiren Koşma ve Destan'larıdır ve yukarıdaki örnekler, onun, Emrah, Derdli seviyesinde olmamakla berâber, XIX. asır sazşâirlerimiz arasında ihmâl edilmemesi lâzım gelen bir halk şâirimiz olduğunu göstermektedir sanıyoruz.

Grimm Kardeşler'e de tesir etmiştir.

Bir kaç sene sonra Fransa'da Charles Perrault'nun Grimm Kardeşler'den önceki masal derlemelerinin en mühimlerinden biri olan "Contes de ma Mere l'Oye" yayınlanmıştır. Çok zarif, ince ve sanatkârane bir tarzda anlatmasını bilen Perrault, kökü halka dayanan bu masalların yine halk tarafından beğenilip benimsenmesini sağlamıştır. Alman masallarının büyük bir kısmı Perrault'nun tesirinde kalmıştır: "Kırmızı başlıklı kız", "Yüz yıl uyuyan güzel", "Kurtla yedi keçicik" masallarında olduğu gibi.

Bunu takiben Fransa'da çoğunluğunu kadınların yazmış olduğu, dikkate değer çeşitli masallar ihtiva eden kırkbir ciltten ibaret "Cabinet des Fees" seri halinde yayınlanmıştır. Şüphesiz bu hikâyelerden bir çoğu hakiki halk masalından ziyade uydurulmuş yahut modernleştirilerek anlatılmış eski hikâyelerdir. Bunların Rokoko devrine has hoşâ gidecek bir tarzda anlatılmaları, yaşayan halk masalları üzerine tesir etmelerini sağlamıştır.

Masal, akıl devri olan onsekizinci yüzyıla birçok derlemelere rağmen uyamamıştır. Mantık dışı, hayali, mânasız, şekilsiz, biçimsiz taraflarıyla yadırganmıştır. Masal toplanmaları sahasında iki yoldan gidilmiştir. Almanya'da Weimar'lı Prof. Musaeus, haktan topladığı masalları didaktik bir görüşle anlatma yolunu tutmuştur. Buna mukabil Wieland, masallarını nazımla anlatıp, onlara bir incelik, zerafet ve akıcılık vermiştir. Musaeus ve çağdaşları için masal, saçma ve mantık dışıdır. Goethe "masal bilgeliktir, bunu tanımak istemiyorsak, sebebini masalın mantık üstü olmasında değil, hislerimizin körleşmiş olmasında aramalıyız" der. İşte masalın bu akılla kaptanamayıp ta, sadece içgüdüyle hissedilebilen derinliği, bütün Romantik devri ve dolayısıyla de ondokuzuncu yüzyıl edebiyatını tesiri altında bırakmıştır. Öyle zannediyoruz ki yirminci yüzyıl edebî masallarının büyük bir kısmı bu masal görüşünün tesiri altında kalmıştır.

Novalis masalın nazımın en yüksek şekli

olduğunu söyler. Bu görüş kendini en güzel şekilde "Sais çıraqları" kitabındaki "Sümbül ve Gül" masalında gösterir.

Onsekizinci yüzyıl masal görüşüne karşı en ateşli bir şekilde çalışan Ludwig Tieck'tir. Fakat o halkın anlattığı masalları tanımaz. Onun bütün hikâyeleri insanın kader önündeki güçsüzlüğünü gösterir. Kader, daima zalim, insanı sinsice arkadan vuran, insafsız bir güç olarak görünür.

Clemens Brentano, "Sümbül ve Gül" masalıyla basit, tabii anlatış yolunu bulmuş olan Novalis gibi, halk hikâyelerinin, şarkılarının kavranabilen sadeliğine büyük bir özlem duymuştur. Achim von Arnim'le "Çocuğun sihri borazanı" nı yayınlamıştır. Şarkılarıyla erişmiş olduğu başarıya masallarıyla erişememiştir. Masallar Brentano'nun huzursuzluğunu, sonsuz endişelerini gösterirler.

Brentano'nun erişmek istediği şey masal derlemeleriyle yalnız Grimm Kardeşler'e - Jakob ve Wilhelm - nasip olmuştur. Alman çocukları ve evi için gerçek bir kitap yaratmışlardır. "Çocuk masalları" nın ilk baskısı 1812 yılbaşı, ikincisi zaruret ve huzursuzluğun hüküm sürdüğü 1814 yılı sonlarında yayınlanmıştır. Hemen bir ikinci tab'a lüzum hasıl olmuş, baskılar birbirini takip etmiştir. Grimm Kardeşler'in masalları geçmişteki canlılık ve tazeliklerini bu güne kadar muhafaza etmiş, bu yüzelli sene içinde tesirleri günden güne artmış, müzik, edebiyat, güzel sanatlara ilham kaynağı olmuşlardır.

Grimm Kardeşler'in masal toplamalarının değeri ölçülemez. Hem onsekizinci yüzyıl masal toplamacılarının hem de Tieck, Brentano, Goethe ve Novalis'in görüşünün aksine, Grimm Kardeşler için masal, dokunulmaması gereken, kendi başına buyruk, hayal mahsülü olmayan, biraz daha arınmış bir şekilde de olsa halka tekrar vermek istenilen halk edebiyatının bir vesikasıdır. Masalın diliyle Wilhelm Grimm uğraşmıştır. Masalın her yeni tabında dilde sadelik yapmıştır. İfadesinin gittikçe çok daha canlı, sade, çocuksu ve hoş ağıdıcı olduğu belirli bir şekilde farkedilebilir.

Grimm Kardeşler'in yapmış oldukları nazari araştırmaların değeri, masal toplama faaliyetlerinden hiç de daha az değildir. Daha birinci nüshada masallara ek olarak açıklamalar yapmışlardır; bura-

da masalların menşei hakkında malûmat vermişler, varyantları gösterip, diğer milletlerin masal toplamalarındaki birbirine çok yakın ve benzer anlatımlar üzerine işaret etmişlerdir. İkinci nüshadan sonra ek olarak yapılan açıklamalar başlı başına bir cilt içinde toplanmıştır; orada Grimm Kardeşler masalın meydana geliş hakkında da vesikalar göstermişler, masalın menşei hakkında şahsi fikirlerini belirtmişlerdir. Grimm Kardeşler'in masalın aslı ve menşei hakkındaki bazı düşünceleri senelerce bu sahada yapılan araştırmaları tesiri altında bırakmıştır.

Gerçekten Grimm Kardeşler'in nazari görüşlerinin tesirleri daha sonraları yapılan masal araştırmaları sahasında izlenebilir. Bu görüşün en mühimlerini kısaca özetliyorum :

1. Masallar, çok eski mitoloji ve kahramanlık efsanelerinin kalıntılarıdır.

2. Masalın kökü İndo-Cermen devrine dayanır ve aslında İndo-Cermenlere âittir. Grimm Kardeşler'in "Çocuk masalları" kitabında yayınlamış oldukları masallara İndo-Cermen olmayan milletlerde rastlanırsa, her şeyden önce bu masalların daha sonraları çeşitli yollarla buralara getirilmiş olup olmadığı hususunu dikkatle tetkik etmek gerekir.

3. Bazı durumlarda masallar bir halktan diğerine yayılmış olabilir ama bu kaideyi bozamaz.

Grimm Kardeşler'in varmış oldukları bu görüşlerden her birinin tesiri zamanımıza gelinceye kadar kendilerini takip eden yıllarda kuvvetli olmuştur; araştırmacıların büyük bir kısmı bu sorunları titizlikle incelemişler, bunlardan bazılarının hakikatte ilgisi olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bütün bu araştırma yönlerini daha yakından tetkik edelim. Göze batan en esaslı fark: Grimm Kardeşler masalları bir bütün olarak açıklayabileceklerine inanmışlardır. Bu günkü araştırma yönlerinin görüşü bu inançtan çok ayırır.

Grimmler'in görüşü ilk defa olarak Sanskrit dili araştırmacı Theodor Benfey'in eseri "Pantschatantra" yla sarsıntıya uğrar. 1859 da o, Hint fabl ve masal kitabının tercümesini yayınlamış ve açıklamalar kısmında kitabın baskıları, tercümelemleri, menşei ve içinde mevcut olan masalların kaderi hakkında esaslı bir bilgi vermiş-

tir. Benfey menşei Yunanistan'da olan fablin aksine bütün masalların Hindistan'dan geldiğine, bunların vaktiyle ders verme amacıyla anlatılan budizm diniyle ilgili hikâyeler olduğuna inanmıştır, ona göre Hindistan'dan bu masalar ya Araplar'ın aracılığı ile İstanbul üzerinden Avrupa'ya kuvvetli bir ihtimale edebî tesirlerle, yahut da Moğollarla ve Doğu Avrupa üzerinden sözlü ananeyle yayılmışlar. sonra bilhassa Boccacio'nun kısa hikâyeleri ve Straparola'nın masallarıyla Avrupa'ya girmişlerdir.

Grimm Kardeşler'in bir istisna olarak gördükleri, masalın bir milletten diğerine yayılacağı hususu, Benfey için istisna değil, temel kaidedir.

Benfey'in gayretlerini yabana atmamamız gerek. Teorisinin bir hayli mübalağalı olduğu neticesine varılıyorsa da, araştırma Hindistan'ın bilhassa zengin bir masal memleketi olduğuna işaret etmiş; bundan başka masalın nasıl yayıldığını, sözlü ve yazılı ananenin ehemmiyeti sorunlarını ortaya çıkarmıştır.

Masalın ilk şekli sorunlarıyla meşgul olan daha sonraki Fin okulunun çalışmaları Benfey'in bu gayretleri olmaksızın hiç bir zaman düşünülemez. Benfey'in çalışmalarıyla aynı zamana rastlayan masal açıklamasının başka bir denemesini yapanlar da oldu; bunlar Grimm Kardeşler'in görüşünü kabul etmelerine rağmen onların eriştiği başarıya erişememişlerdir. Bu görüşe göre masallar İndo-Cermen devrinden miras olarak arta kalmış, güneş, ay, yıldızlar, gündüz, gece, karanlık, şafak, fırtına ve benzeri tabiat hadiselerinin sembolik ifadeleridir. Bilhassa Max Müller, Angelo de Gubernatis, Adelbert Kuhn, Sir George Cox ve bazı diğer kimseler bu görüşün temsilcisiydiler.

Fransız Bédier masalların çokgenliği tezini ortaya koyar. Bu teze göre nasıl dünyanın her tarafında aynı coğrafi ve iklim şartları altında aynı bitkiler yetişiyorsa, aynı ruhi şartlar altında da aynı ruhi mahsulül meydana gelir. Bu görüşün Almanya'daki en önemli temsilcisi Hans Naumann'dır.

Bir masalın araştırılmasında ilk şeklinin bulunması yerinde olur. Bunun için çeşitli yollardan gidilmiştir. Masalların çokgenliği görüşüyle tanınmış Fransız

Bédier, bütün metinlerin bir mukayesesinden sonra bir ilk şekil bulmaya çalışmış, bu arada bütün müşterek vasıfları da ortaya koymuştur.

Friedrich Panzer tam aksine bir yoldan gitmiş, önce bütün varyantları toplayıp bunları tetkik ederek mümkün olduğu kadar bütün varyantların en önemli motiflerini içine alan tam bir şekil bulmaya çalışmıştır. Buna göre daha sonra yazılmış metinler ilk şeklin az veya çok bozulmuş şekilleridir.

Çeşitli memleket ilim adamlarının da katıldığı Fin okulu âlimlerinin başlıcaları olan Kaarle Krohn ve Antti Aarne en esaslı metodu ortaya koymuşlardır. Gerçi kendilerinden önce Danimarka'da Axel Olrik, Fransa'da Gaston Paris ve Emmanuel Cosquin, Almanya'da Ernst Kuhn Wilhelm Hertz, Reinhold Köhler ve Johannes Bolte gibi diğer milletlerin araştırmacıları, Finler'in ortaya koymuş olduklarına benzer araştırma yollarına erişmişlerdir. Bu metod her şeyden önce bir masalın gösterdiği bütün varyantların çeşitli memleketlerdeki basılmış veya el yazısı olarak toplanmış kaynaklardan, tek tek motif kataloglarından da istifade ederek göz önüne sermeye çalışır.

Çeşitli varyantların yerlerinin tespit edilmesiyle bir masalın yayılış sırasında almış olduğu yol gösterilmiş ve imkâna göre de tarihi tespit edilmiş bir ilk şekil bulunmasına çalışılmıştır. Bir milletin masal hazinesini kataloglarda tespit edip, kolay bir dilde yayınlamak yerinde olur. Bu gayeyle A. Aarne, daha sonraları Stith Thompson tarafından genişletilen bir tip endeksi meydana getirmiştir. Bu katalogta Avrupa'da rastlanan masal tipleri iyi düşünülmüş bir sisteme göre tanzim edilmiştir. Esaslı bir motif araştırması için bu endeks gayeye uygun değildir. Bir Amerikan araştırmacı olan Stith Thompson bu yüzden uzun ve yorucu bir çalışmadan sonra masal motiflerinin bir katalogunu ortaya koymuştur.

Masalları çok eski devirlere ait bir edebî nevi olarak Doğu Akdeniz bölgesi eski kültürlerinin çevresinde görmek isteyen Will-Erich Peuckert başka bir görüşün temsilcisidir.

Son senelerde psikoloji ilminin masala olan ilgisi gittikçe artmış ve onu açıkla-

"Gibi, Benzer" Edatları ile "Gibi"li Zarf Tümleçleri

Yazan : İbrahim Zeki BURDURLU

Dede Korkut hikâyelerinde Türkçe cümlelerin çok güzel yapı örneklerini görüyoruz. Arı dille yazılan bu eserde, yüklemelerin anlamlarını sınırlayan, belirleyen zarf tümleçlerinin azlığı dikkati çeker. Devinimleri çok canlı fiillerle veren bu hikâyelerde eylemler, çok zaman "benzetme" sanatıyla belirlenmiştir. "Gibi" edatıyla birleşen öbeklerde hem benzetme görüyoruz hem de öbeklerin zarf tümleci görevinde bulunduğunu anlıyoruz.

Edatların cümle içinde ödevi, belli bir kuralla saptanamaz. Özellikle "gibi" edatı, kimi kez sıfat öbeğinde, kimi kez zarf öbeğindedir. Dede Korkut'ta gibi'yle birleşen öbeklerin zarf ödevinde olduğunu

maya teşebbüs etmiştir. Sigmund Freud okulunda bir çok araştırmacılar, masalları psiko-analitik görüşten açıklamayı denemişlerdir. Bütün masallar sadece cinsi hayat yönünden açıklanmıştır. Carl Gustav Jung ve talebeleri uzun zaman mitoloji ve masallarla meşgul olmuşlar, Freud'un tek yönlü görüşünden giderek, masalın psikolojik açıklanması için çalışmışlardır.

Görebildiğimiz kadarı ile felsefe yönünden masalı yapısında kavrayabilmek için çok az çalışma yapılmıştır.

Masalın edebî şekliyle ilk meşgul olan André Jolles'dur. Masalın şeklini tetkik edecek olursak, şeklini bulmuş İndo-Germen masallarından önce, birbirinin içine girmiş diğer bazı anlatıların mevcut olduğunu görürüz. Bunlarda hayat, ölüm, dünya, âhîret, insan, hayvan, ilk inançlar, bütün varlıkların sır dolu bağıntıları, esrarengiz kuvvetler, sihir ve rüya âleminin aksi görülür. Bu karışık mevzulardan gidilerek, ilk anlatıcıyla şeklini bulmuş bir sanat eseri olan masal elde edilir. Masal gün geçtikçe canlılığını muhafaza etmiş, edebiyat sahasına yükselmiştir.

Böylece masal, hiç bir zaman hareketsiz, donuk olarak kalmayıp, yazar ve şairlerin eserlerinde, masal anlatıcılarında ve çocukların ağızında yaşayıp gitmektedir.

saptamış bulunuyoruz.

Dede Korkut, edebî sanatlardan benzetmeye fazla önem veriyor. Benzetmeyle anlatılanlar, kendine özgü bir seçkinliktedir. Çoğunluğunu somut varlıklarla anlatır, böylece de bu varlıkları, durumları, eylemleri çok canlı bir biçimde göz önünde canlandırmıştır. Ele aldığı somut "kendisine benzetilen" ler de doğadan alınmış örneklerdir. Bu doğa örneklerinin çoğu, Türklerin yaşam yerlerindeki görünen varlıklardandır.

Benzetme, aynı zamanda zarf tümleci-dir. Yüklemelerin anlamlarını, sanatla güçlendiren bu tümleçlerin bir bölümü yan cümleciklerin yüklemelerinin, bir bölümü de temel cümlelerin yüklemelerinin zarf tümlecidir.

Şimdi "gibi" edatıyla yapılan ve yan cümleciklerin yüklemelerinin anlamını sınırlayan, belirleyen zarf tümleçlerini görelim :

Deniz gibi kabarıp gelen nedir? (Uruz Bey'in Tutsak Olması).

Ateş gibi şalıyıp (Uruz Bey'in Tutsak Olması).

Yıldız gibi parlayıp gelen nedir? (Uruz Bey'in Tutsak Olması).

Karadeniz gibi çalkalanıp gelen (Uruz Bey'in Tutsak Olması).

Apul apul yürüyüşü adam gibi (Tepegöz) Aslan gibi duruş (Bamsı Beyrek).

Bu örneklerdeki benzetmelerde bakalım. Hiçbirinde soyut öge yoktur : (Aslan, adam, Karadeniz, yıldız, ateş, deniz). Hepsisi de doğa ayrıntılarından. Bunlar, yan cümleciklerin yargılarını (karanıp, şalıyıp, parlayıp, çalkalanıp, yürüyüş, duruş) sınırlayıp belirlemektedirler :

kararmak	deniz gibi
şalımak	ateş gibi
parlamak	yıldız gibi
çalkalanmak	Karadeniz gibi
yürüyüş	adam gibi
duruş	aslan gibi

Bunlar, XIV. yüzyıl Türkçesindeki "gibi" li zarf öbeklerini gösteren örneklerdir, aynı zamanda destan-hikâyelerin anlatımında baş vurulan "kendisine benzetilen"

lerin canlı varlıklardan ve doğadan seçildiğini göstermektedir.

Şimdi de temel cümleciklerin yüklemelerini sınırlayan, belirleyen "gibi" li zarf tümleçlerini görelim :

Attığı taş yere düşmezdi, yere düşse bile toz gibi savrulurdu, yer ocak gibi oyuldu. (Salur Kazan)

Deve gibi bağırdı, aslan gibi kükredi. (Uruz Bey'in Tutsak Olması)

Ağzının içi buz gibi oldu. (Deli Dumrul)

Kemiklerim toz gibi oldu. (Deli Dumrul)

Kazılık Koca, onu görür görmez yel gibi yetiştirdi, tutkal gibi yapıştı. (K.K. oğlu Yigenek)

Başı top gibi yere düştü. (K. K. oğlu Yigenek)

İki hasret birbiriyle buluştular, ıssız yerin kuru gibi uluştular. (K. K. Oğlu Yigenek)

Ak meydana yumru başı top gibi kesim, (Salur Kazan)

Bu cümlelerde yüklem olan çekimli, canlı fiiller (savrulurdu, oyulurdu, bağırdı, kükredi, oldu yetiştirdi, yapıştı, düştü, uluştular) "gibi" edatıyla birleşen öbeklerle daha açık, seçik duruma getirilmiştir.

savrulurdu	toz gibi
oyulurdu	ocak gibi
bağırdı	deve gibi
kükredi	aslan gibi
oldu	buz gibi
oldu	toz gibi
yetiştirdi	yel gibi
yapıştı	tutkal gibi
düştü	top gibi
uluştular	kurd gibi

Anlatımdaki gerçekliği sağlayan yalnız cümlelerdeki kendine benzetilenlerin somut durumlarına (toz, ocak, deve, aslan....) dikkat etmemiz gerekiyor. Anlatımdaki canlılığı, gerçekliği sağlama, hem canlı fiillerin -di'li geçmiş zamanıyla hem de benzetmelerin somut durumlarıyla gerçekleşmiştir.

Dede Korkut'un anlatımının bir özelliği olan bu benzetmelerin "gibi" li öbeklenmelerinin sıfat olarak kullanıldığı da görülmektedir. Bunlardan da örnekler görelim :

tepe gibi et yığdırmak (Boğaç Han)
göl gibi kırmızı sağıdırmak (Boğaç Han)

Üç yere tepe gibi taş yığdı (Salur Kazan)

Kargı gibi kara saçının uzadığını gördüm. (Salur Kazan)

Boyu uzun, beli ince Burla Hatun gül elması gibi yanağını çekti, yırttı, kargı kara saçını yoldu. (Salur Kazan)

Kan üzerine damlamış gibi kızıl yanaklım. (Deli Dumrul)

Kuş gibi bir oğlandı. (Begil Oğlu Emrem)

Bu benzetmelerde "gibi" yle birleşen sözcükler, sıfat olarak kullanılmışlardır :

tepe gibi	et
göl gibi	kırmızı
tepe gibi	taş
kargı gibi	saç
elma gibi	yanak
kuş gibi	oğlan

Karşılaştırmalarda yine somut doğa ayrıntıları dikkatimizi çekiyor. Hiçbiri de soyut değildir. Oğuz Türkü yaşadığı bölgede ve çadır yaşamı içinde benzetmelerini gördüğü, tanıdığı varlıklarla oluşturuyor.

Dede Korkut'un anlatımında "gibi" edatından sonra kullanılan "benzer" sözcüğü vardır. "Benzer" zarf tümleci öbeği kurmuyor. Hepsisi de sıfat görevindedir, benzetme sanatını gerçekleştiriyor.

Kurulu yaya benzer çatma kaşım (Boğaç Han)

Gül elmasına benzer gül yanaklım (Boğaç Han)

İbrişime benzer senin yeleceğin (Bamsı Beyrek)

İki koşa kardeşe benzer senin kulacağın (Bamsı Beyrek)

Kaza benzer kızım (Deli Dumrul)

Boynuzu elmas kargıya benzer boğa (Deli Dumrul)

Yedi bavırın kurduna benzerdi yigitlerin (K. K. Oğlu Yigenek)

"Benzer" sıfat-fiili, bu cümlelerde benzetme sanatının vurgusunu da bildiren bir ödevdedir. Çoğunlukla ismin "-e" halindeki sözcüklerden sonra gelerek kendisinden sonra gelen isim soylu sözcüğün nitelevicisi olan "benzer" sözcüğü "gibi" edatının yerine geçmektedir.

Dede Korkut'un dilindeki yalnızlığı sağlayan gerçek anlatımın ayrıntıları arasında bulunan bu özellik de bugünkü Türkçemize olumlu, başarılı bir örnektir.

Ferrahî'yi de Kaybettik

Yazan : Saim SAKAOĞLU

26 Nisan 1969 tarihli bazı gazetelerde Adana'dan gönderilen şu haber yer alıyordu: "Âşık Ferrahî genç yaşta öldü". Bu haberlerden biri şöyle devam ediyordu: "Bir süre önce Konya'da düzenlenen "Âşıklar yarışması" nda birinci seçilen halk ozanı Âşık Ferrahî, genç yaşta ölmüştür. Saz şairi Ferrahî, delikanlı denilecek çağda çeşitli illetlere yakalanmış, özellikle ağrı ve sancılardan şikâyetleri çoğalmıştı."

Ferrahî'nin dolmak bilmeyen çilesi, böylece bu ölümlerle bitiyordu. Küçük yaşta öksüz ve yetim kalması, ağa yanında çalışmağa mecbur olması, sevdiğine dedikodular yüzünden kavuşamaması ve belki de en büyüğü, bir âşık için herşeyi olan sesini kaybetmesi onun dertlerinin, çilelerinin başlıcaları idi.

Ferrahî'nin asıl adı Mehmet Ali Metin olup, 1934 yılında Ceyhan'ın Kıvrık köyünde doğmuştur. Küçük yaştan itibaren saz çalmağa başlayan Ferrahî çevrenin sevilen, aranan bir kişisi olur. Yanında çalıştığı ağa da ona kızını vermek ister. Ama çevrenin dedikoduları bu sevgiye engel dir. Ağa vermez kızını. O, pek sevilen, pek tanınan

"Elâ gözlü nazlı yârı
Görem dedim, göremedim
Boş kalmıştır kavil yeri
Varam dedim, varamadım"

diye başlayan türküsünü bu sevgiliye, ağanın kızına yakmıştır. Bu türkünün devamından öğrendiğimize göre, ağa kızının adı da Emine imiş. Demek ki Ferrahî, kavuşamadığı sevgilisinin adını kızına koymuş.

"Gönlümün gülü nerde
Engeller durmaz orda
Emine'yle ben murada
Erem dedim, eremedim"

Bu türkü, yıllar sonra Ferrahî ile kızına 1967'de Konya İkinci Âşıklar Bayramında türkü dalında "Mihri Hatun" ödülünü kazandıracaktır.

Ferrahî'nin köyünden ayrılması, ağanın yanından ayrılmasından epey sonradır. O, kendi kendine :

"Çıkarttın alları kara bağladın
Yüreğini aşk oduna dağladın
Bir yar için on beş sene ağladın
Ey Ferrahî gül dedim de gülmedin"

diye seslenirken Emine'sine, on beş yıl ağladığını, karaları bağladığını ve bir türlü gülemediğini sitemle bildiriyor.

Elin dili Ferrahî'ye çok şeyler söyler. Elin dilinden çok yakınır âşıkımız.

"Ah neyleyim gönül senin elinden
Her zaman ağlarım gülemem gayri, oy..
Ben biktim usandım elin dilinden
Terk ettim sılayı gelemem gayri, oy.."

Gönül, hâlâ sılayı arzularsa da, artık terk etmiştir oraları, elin diline dayanamaz, bir daha dönemez. Ve en büyük çileyi gurbette çeker.

30 yaşında iken ses tellerine gelen felçle sesini kaybeden âşık, o tarihten sonra yalnızca sazını çalar, kızı da babasına yardımcı olur. Küçük Emine 5 yaşından beri babası ile söylemektedir. 1960 doğumlu olan Emine'nin söyledikleri yalnızca babasının türküleri olmayıp repertuarında 150'den fazla türkü vardır. Bilhassa Ferrahî'nin sesini kaybetmesinden sonra maîşet derdi babası ile kızının omuzlarına yüklenir. Bu, Emine'nin okula gitmesine engel olursa da babası kızına okuyup yazmayı öğretir. Ferrahî'nin Emine'den küçük bir de oğlu vardır.

Zayıf bir çehre, çökmüş yanaklar ve onların üzerinde iri iki göz... Ferrahî son zamanlarda böylesine zayıf idi. Belki 50 yaşlarında gösteriyordu. Ama, yine de iyi dayandı bunca ağrıya, sancıya; onca kahıra, çileye.

Ferrahî, son yıllarda yapılan iki âşıklar bayramına katıldı ve her ikisinde de kızı Emine ile birlikte birincilik aldı. 1967'de yapılan "Konya İkinci Âşıklar Bayramı" nda "Mihri Hatun Türkü Ödülü"nü, ertesi yıl yapılan aynı bayramın üçüncüsünde de "Koroğlu Türkü Ödülü"nü aynı derecelerle, birincilikle kazanmışlardır.

Bu yıl Konya Âşıklar Bayramı iki değerli âşıktan mahrum olarak açılacak. Posoflu Âşık Müdâmi (1918 - 1968) ile Fer-

Erzurum Halk Dualarından Örnekler

Derleyen : Behçet DEDE

Bir milletin milli birlik ve beraberlik içerisinde yaşaması bir bakıma fertlerin birliği ve beraberlik içerisinde yaşamalarına bağlıdır. Bu birlik ve beraberlik fertlerin karşılıklı dayanışmalarına göre kuvvetli veya zayıf olur. Birbirleri ile ilişki halinde olan insanların bu ilişkileri iyi veya kötü şekilde olabilir. Asıl olan bu ilişkilerin izlerinin manevi sahaya intikalinde fertler arasında yıkıcılık, bölücülük niteliği taşımamasıdır. Diğer taraftan insanların birbirleri ile olan davranışları yalnız elle tutulur, gözle görülür faaliyetler halinde değildir. Karşılıklı münasebetler aynı zamanda çeşitli sözler halinde de kendini gösterir.

İşte biz bu kısa derlememizde Erzurum halkının dilinden derlediğimiz ve binlerce sinin içerisinde seçtiğimiz "Dua"lardan örnekler vereceğiz. Derlememiz öğrenciler vasıtası ile yapılmıştır ve öğrencilerimizin isimleri bu derlemeyi tüm olarak yayınlıcağımız zaman verilecektir. Buraya aldığı örnekleri harf sırasına göre ve iki bölümde sunmayı faydalı bulduk. Halkın dilinden derlenmiş olan en küçük şeyin büyük bir önem taşıdığını belirtmek isterim. Ne varki biz henüz toplumumuzun bu küçük yapı taşlarının önemini tam manasiyle kavramış sayılmayız.

I DUALAR

A

- 1 — Allah bed gözlerden esirgeye
- 2 — Allah ağ yazılar yaza
- 3 — Allah seni dallı budahlı ede
- 4 — Allah görünmezinden yolluya
- 5 — Allah gökten yağdırı, yerden bitire

rahi'nin adları jüri üyelerinin ve yarışanların listesinde olmayacak. Sanırız sadece açılıştaki saygıyla anılacaklardır.

Yazımızı onun, ilk iki dördünlüğünü yuvarında verdiğimiz türküsünün üçüncü dördünlüğü ile bitirelim.

"Şeker kaymak tatlı dili
Kınalanmış nazik eli
Koyunadaki gence gülü
Derem dedim, deremedim"

Tanrı, rahmetini ondan esirgemesin.

- 6 — Allah sana az ağrı, asan ölüm nasip ede
- 7 — Allah sana yürü ya kulum deye
- 8 — Allah uşşagların bağışlıya
- 9 — Allah başın bozmaya
- 10 — Ağ sahal tarayasan
- 11 — Az kazana çoh yiyesen

B

- 1 — Ben eksittim, Allah artır
- 2 — Boya bosa yetesen

C

- 1 — Cümleâlem sana yerine
- 2 — Cennetiynen, cemâliynen sevünesen

D

- 1 — Darda kalmıyasan
- 2 — Dert verip hekime, deva verip hakime muhtaç olmıyasan
- 3 — Dışlerin kelpeten değmiye
- 4 — Dünyada darlıh, ahrette narlıh görmıyesen

E — F

- 1 — Elen aldığın altın ola
- 2 — Fadime anamıza konşi olasan (komşu)

G

- 1 — Gittiğin yerde ey gün göresen
- 2 — Göğsünde ağ tıyler bite

K

- 1 — Kocan evinde ışıklı gün göresen
- 2 — Kocan gölgesi üzerinde ola
- 3 — Kocanla bir yastıhta kocalasan

S

- 1 — Sağ gözü sol göze muhtaç etmiye
- 2 — Sahhalın dizen neye
- 3 — Surfan dolu ola

T

- 1 — Torpağ ata altın tutasan
- 2 — Tabutumun altına giresen

Y

- 1 — Yata yata nura batasan
- 2 — Yarabbi divana eli bağı, yüzü kara çıkarmaya
- 3 — Yarabbi kimseye boş keseye el sokturmiya
- 4 — Yıldızın şirin ola.

II BEDDUALAR

A

- 1 — Allahın ateşine düşesen
- 2 — Allahın divanından mahrum kalasan

Sadi Yaver Ataman Yazan : **Veysel ARSEVEN**

Yıllar yılı, araştırmacı, toplayıcı, derleyici ve uygulayıcı olarak, Türk folkloru ve özellikle Türk halk müziği üzerinde bık-madan, usanmadan, fedakâr bir öncü gibi çalışmış, derleme ve incelemelerini makale ve kitap halinde yayınlamış olan Sadi Yaver Ataman, daha küçük yaşta iken bağ-lama çalmaya başlamış, 17 yaşında plâk doldurmuş, Türkiye'de ilk radyo kuruldu-ğunda Mehmet Sadî adı ile, radyodan, ilk halk türkülerimizi yurda duyurma çaba-sı içine girmiştir. İlk sanat zevkini halk-tan, halk sanatçılarından ve folklor mü-zîğinden almış, ondan sonra da halk müzi-ğinin enginlik ve derinliklerinde yolalmış, dolaşmış ve bir inci avcısı gibi bu müzi-ğin değer ve güzelliklerini meydana çı-karmayı, onları tanıtip sevdirmeyi görev bilmıştır. Bilgisini artırmada Zekâizade Ha-fız Mehmet, Rauf Yekta, Kaşyarık Hüsa-mettin, Musa Süreyya, Hoca Ziya, Muallim İsmail Hakkı, Mehmet Zati, Veli Kanık, Mahmut Ragıp Gazimihal ve yabancılar-dan da Prof. Hugo Waynberg ve Eugén Borrel etkili olmuşlardır.

Birçokları gibi o da yıllarca, bir Folklor Enstitüsünün kurulmasını hayal etmiş, en son bu enstitünün kurulması ile ü-mitleri gerçekleşmiştir.

Önceleri dışçı olmak istemiş, fakat de-vam ettiği dışçılık okuluna türlü ısı-namadığı için, kendini tanımayla Türk Folklor çalışmalarına vermiştir. Hatta "müziyen olmasaydınız, ne olmak ister-diniz?" yollu bir soruya, "doğrusunu is-terseniz, dünyaya bir daha gelmek olsa yine müziyen olarak gelmek isterdim" karşılığını veren ve sanat anlayışını "Mü-zik, sadece kulak zevkini üstün tutan bir araç olarak kaldıkça, bir eğitim aracı ö-zelliği taşımadıkça, duyguda toplu bir an-lam meydana getirmez. Müzik, şuurlu bir izlem uyandırabilmeli ve toplumsal bir fay-da sağlamalıdır. Bu sözlerimle belirtmek istediğim husus, Türk müziğinde ileri ham-lelere ve yeniliklere ihtiyacımız olduğunu anlatabilmektedir" sözleriyle tanımlıyan Sadi Yaver Ataman, 1906 yılında Safran-bolu'da dünyaya gelmiştir. Babası Dr. Ali Yaver Ataman, annesi Habibe Yekta hanımıdır. Hanife Atamanla evliliklerinden Adnan Ataman, Emre Kumaş, Güvenay A-taman ve Sevinç Ataman olmak üzere dört çocukları olmuştur.

Safranbolu idadisini ve İstanbul Erkek Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Kon-servatuarına girmiştir.

1929 yılında öğretmen olarak devlet hiz-

- 3 — Allahın gezabına gelesen
4 — Adın defterden siline

B

- 1 — Baba tuta seni
2 — Baba yiyesen
3 — Baba boğazan otura
4 — Bir soluhluh olasan
5 — Boyun bosun devrüle
6 — Boyun ölçüle

C — Ç

- 1 — Can delisi olasan
2 — Cehennem kütüğü olasan
3 — Civan devrüllesen
4 — Çalına çırpılasan
5 — Çiçeğin burnunda kala

D

- 1 — Davun koltuğan otura
2 — Delleme dağlara düşesen
3 — Devrüllesen
4 — Doğram doğram olasan

E

- 1 — Ellerin kırıla yanan uzana
2 — Ekmek bula yer bulamıyasan
3 — Emeklerim burnundan gele

İ

- 1 — İğine iplik gibi incelesen
2 — İki suyun arasında kalasan

G

- 1 — Gidişin ola gelişin olmya
2 — Gözlerin kapana
3 — Gözleren kara su yene (ine)

S

- 1 — Sabaha çıkmıyasan
2 — Sabaha suyun ısına
3 — Seni ince ağrı tuta
4 — Sesin karnan düşe
5 — Sürüm sürüm sürünesen

Y

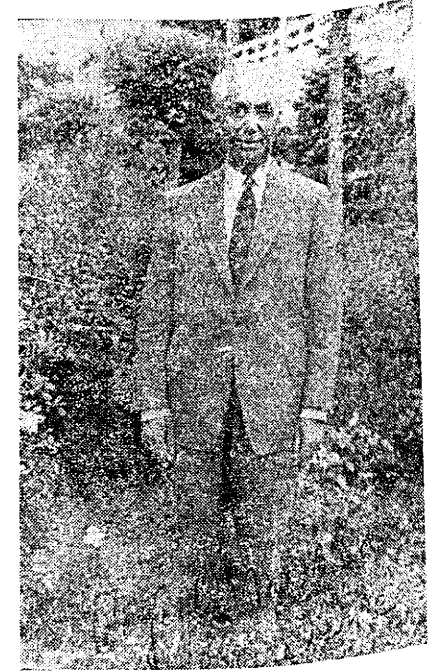
- 1 — Yakan iki olmya
2 — Yarı yol yarı menzilde kalasan

metine girmiş, 1933 yılında yedek subay olarak askerlik görevini yapmış 1934 yı-lında yeniden öğretmenliğe dönmüştür. 1938 yılında Ankara radyosu halk müziği yayınlarının yöneticiliğine getirilmiş, ay-nı zamanda Polis Kolejinde müzik öğret-menliğine atanmıştır. Radyolarımızda ilk olarak halk müziğinin açıklamalı ve toplu çalış geleneğine uygun bir düzenle yayın-lanmasını sağlamıştır. 1940 yılında Kara-bük Belediye başkanlığına seçilmiş, 1942 de ikinci kez yedek subaylık görevine ça-ğırılmış, bir yıl sonra yeniden Belediye baş-kanlığına dönmüştür. 1948 yılında İstanbul Beyazıt Bucak ve Belediye şube müdürlü-ğüne atanmış, 1950 de yeni açılan İstanbul Radyosunun halk müziği yayınlarının dü-zenlenmesi ile görevlendirilerek, burada Memleket Havaları Ses Ve Saz Birliği'ni kurarak, halk müziğimizin ayrı ve bağım-sız bir yönetim ve düzen içinde yayınlan-masını sağlamıştır. 1951 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı ilim kuruluna üye seçilmiş, daha sonra burada folklor uygulama topluluğunu meydana getirerek Kon-servatuarda ilk kez halk müziğini sahneye uygulayacak bir topluluk ortaya çıkar-mıştır. Bu toplulukla ayrıca İstanbul rad-yosunda da birçok konserler vermiştir. 1953 te radyo programlarının bir düzene konulması amacı ile kurulan komisyonda görevlendirilmiş ve bu komisyonun rapor-törlüğünü yapmış, 1956 yılında da radyo-ların halk müziği uzmanlığına getirilmiş-tir. Halen İstanbul Belediye Konservatu-arı folklor uzmanı ve yıllardan beri de Türk Folklor Derneği başkanı bulunmak-tadır. Yapı ve Kredi Bankası'nca meydana getirilen Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Tesisi'nin de yönetim kurulu ü-yesi ve sorumlu uzmanıdır. Türk Folklor Kurumu Halk Müziği Okulu'nun da baş-kanıdır.

Yurt içinde ve yurt dışında birçok folk-lor ve antropoloji kongrelerine üye seçil-miştir. Müzikoloji ve folklor konularında çeşitli gazete ve dergilerde sürekli yazı-ları yayınlanmaktadır. Yazıları çoğunlukla şu dergilerde çıkmıştır : Karabük, Musiki Ansiklopedisi, Türk Folklor Araştırmala-rı, Musiki Mecmuası, Yeni Türk, Musiki, Varlık, Ülkü ve daha başkaları.

Kitap halinde yayınlanmış ve yabancı bilim kurullarınca da değerli görülmüş e-

serlerinden bazıları şunlardır :
1 — Safranbolu Düğünleri, Oyunları ve Türküleri.
2 — Halk Sazları, Yerli Musikiciler ve Halk Musikisi Karakterleri
3 — Safranbolu Çocuk Oyunları ve Çal-gıları

Sadi Yaver Ataman

- 4 — İlgazlı Aşık Naili
5 — Dağcıl Saz Şairlerinin Hür Fikirle-ri Yaymadaki Rollerini
6 — Bu Toprağın Sesi Memleket Hava-ları
7 — Esnaf Türküleri
8 — Safranbolu Düğün Havaları
9 — Okullar İçin Halk Müziği
10 — Okullar için Yeni Şarkılar ve Kah-ramanlık Türküleri
Yayınlanmak üzere hazırlanmış durum-da olan eserleri arasında özellikle şunları belirtmek yerinde olacaktır :
1 — Halk Müziğinde Polifoni
2 — Halk Müziğinde Pentatonizm
3 — Halk Müziğinin Metrik Sistemi ve Yapısı

Halk Oyunları Derneklerinin Başarılı Çalışmaları

Yazan : Bora HINÇER

YÜKSEK TAHSİL GENÇLİĞİ FOLKLOR DERNEĞİ'NİN GÖSTERİLERİ

Elemanlarının büyük kısmını M.T.T.B. Folklor Şubesinde yetişen gençlerin teşkil ettiği Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Derneği, iki yıllık çalışmalarına ait devre içinde büyük başarı kazanmıştır. Bilhassa bu sezon Turizm ve Tanıtma Bakanlığı İstanbul Bölge Müdürlüğü, yabancı heyetleri karşılama törenlerinde bu derneğe görev vermiş, dernek de her tören ve karşılaşmada değişik oyunlarımızı başarı ile oynamıştır. Euerupe Turist Gemisinin gelişinde, Alman Televizyoncularının Rumelihisar'da çektikleri televizyon filminde, Fransız Arkeologları için Ünyon Fransen' de, Dünya Gazete Sahipleri Kongresi dolayısıyla Sait Halim Paşa Yalısında verilen baloda, Yalovada ve son olarak ta 28 Haziran - 1 Temmuzda yapılan Fethiye Festivalinde çeşitli oyunlarımızı takdim etmişlerdir. 2 Temmuz günü de Yugoslavya'da yapılacak olan Üsküp Uluslararası Festivaline Dışişleri Bakanlığımızca gönderilmişlerdir.

★

TÜRK MİLLİ OYUNLAR DERNEĞİ'NİN ÇALIŞMALARI

Türk Millî Oyunlar Derneği, son iki yıl içinde daha evvelki Avrupa gezilerinden başka yurd içinde de çeşitli gösteriler yapmış, hepsinde de büyük alâka görmüştür. Son defa bu kış sezonunda Ankara'da toplanan Nato Başkomutanları şerefine verilen Ankara Orduevindeki baloda seçkin halk danslarımızı sunmuşlar, dakikalarca alkışlanmışlardır. Bu arada İstanbul Levazım Okulu Komutanlığı ile imzalanan bir

4 — İlk ve Ortaokullarda Müzik Eğitimi

5 — Aşk Bülbülleri (Ünlü Halk Ozanlarımızın Müzisyen Yönleri)

6 — Orman ve Folklor

Sayın Sadi Yaver Atamana daha uzun yıllar ve esenlikler diler, çalışmalarında verimliliğini sürdürmedeki canlılığının sürekliliğini temenni ederiz.

protokol üzerine her ay 8 - 10 ekibin katıldığı bir gösteri yapılmakta ve bu gösteriler büyük ilgi ile karşılanmaktadır. Son defa Gelibolu'da 27 Mayıs Anayasa Bayramı Balosuna katılmış ve büyük başarı sağlanmıştır. 28 Haziranda da Izmit'in Kurtuluş Bayramı şenliklerine katılan ekipler, büyük bir heyecanla seyredilmiştir. Aynı derneğin halk oyunları grupları 2 - 17 Ağustos günlerinde Fransız Millî Folklor Konfederasyonu tarafından Brötanya Bölgesi Uluslararası ve Bölge Festivallerine davet edilmiştir. Dernek elemanları 27 Temmuzda Türkiye'den hareket edecekler, Fransadaki gösterilerinden sonra davet edildikleri Hollanda'da 4, Almanya'da 2, Yugoslavya'da 4 gösteri yaptıktan sonra 1 Eylülde Türkiye'ye dönmüş olacaktır.

★

TÜRK FOLKLOR KURUMU'NUN GÖSTERİ VE HİZMETLERİ

Türk Folklor Kurumu, geçen yıllardaki gibi bu sene de çalışmalarına devam etmiştir. Çeşitli halk danslarımızı Yeni Tiyatro'da mevsim başında İstanbullulara sunduğu gibi, Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Vakfı'nın İzmir'de yaptığı gösterilere de iki ekiple katılmıştır. Ayrıca bu ayın 19 unda Rumelihisar Müzesi Açık hava Tiyatrosu'nda davetliler ve turistler huzurunda gösterilere başlanılmıştır. Kurum ayrıca, bu yaz sezonunda İstanbul'da bir uluslararası Festival düzenlemiş, dış memleketlerdeki folklor kuruluşlarıyla temasa geçmiştir. Tarih kesinleştikten sonra festival tarihi ilân edilecektir. Yaz sezonu faaliyetleri arasında, İstanbul'da bu ay başında Kültür Sarayı'nda yapılan Uluslararası Ticaret Odaları Kongresi üyeleri ve eşleri şerefine düzenlenen baloda yapılan gösteriyi de belirtmek lâzımdır.

Mahalli ve öğrenci dernekleri dışında bu üç derneğin faaliyetleri, memleketimizin halk oyunları bakımından büyük bir kazançtır. Hepsini de ayrı ayrı tebrik ederiz.

Derleme Sözlüğünden Deyimler

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Sayın Ömer Asım Aksoy, Atasözleri ve Deyimler adlı kitabında deyimleri şöyle tanımlar : "Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları." Buna göre, birden çok sözcük bir topluluk ortaya çıkardığından iki sözcük de bir deyim ortaya çıkarmaktadır. Aksoy'un verdiği örnekler arasında iki sözcükten kurulu bir çok deyim bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu yayınlarından Derleme Sözlüğü I ve II. ciltler gözden geçirildiğinde bir çok deyim bulunduğu görülmüştür. Bildiğimize göre, Türk Dil Kurumu atasözleri ile deyimleri ayrı fişlerle derlet-

miştir. Aksoy da kitabının önsözünde, atasözleriyle deyimleri kullandıkları çevre ve zaman bakımından dört kümeye ayırdıktan sonra ikinci kümede "kullanışları yurdumuzun kimi bölgelerine özgü olanlar" ı anmakta bunların da ayrı bir cilt halinde yayımlanabileceğine değinmektedir. Türk Dil Kurumu'nun derletmesine orada da değinilmektedir. Derleme Sözlüğüne yalnızca sözcüklerin alınması gerekip gerekmeceğini burada tartışacak değiliz. Biz, burada, anılan Sözlükte yer alan deyimleri, faydalı olur düşüncesiyle göstermeğe çalışacağız.

aba atmak
abacı kebeci
aba gibi atmak
abağına çalışmak
abalayıp gitmek
abarot satmak
abartıyı basmak
abaz abaz olmak
abaz abaz yemek
abaz abaz yürümek
abazan kalmak
abazan oimak
abaza tahtası
abaziya yilmek
abaz zabaz
abcıl abcıl yürümek
abey olmak
abiğ kurmak
abık sabık
abık sapık
abık ubuk
abırın olmak
abır elemek
abızambak çamkavak
abidik kübidik
abraş oturmak
abraza girmek
abşal abşal yürümek
abuk sabık
abuk subuk
abul abul
abal abal
abil abil
apal apal

apan apan
apçal apçal
apıl apıl
apınak apınak
apul apul
abul üstü
aburga altına alınmak
abur zabur
abut labut
abuzamzak kayabaşı
acabada kalmak
acak nacak
acal astarı
acar almak
acı delikanlılık
acı duman
accık vermek
acıkıcı etmek
acı kara
acı eşkin
acısına yutmak
acı yeri
acı tutmak
acı ekmeği
acığ vermek
aç alavan
aç ezber
aç tağsır
açı etmek
açık ağız
açık ağızlı
açık düşmek
acı ekmek
açık eşkin

açık kapı
açık köşe
açık yiv
aç kabadayı
açık açmak
açık çubuğu
ada leyleği
adarı yetmek
ad çekici
ad çekmek
adda budda
adel adel
adı batasıca
adı kalasıca
adın addara kala
adın bata
adını eller alsın
adı belli
adı belli olmak
adı bellisiz
adı çekilmek
adıgıyın atmak
adını getirememek
adımını tek atmak
adım sekitmek
adırık çödürük
afaangi artmak
afacan ölümü
afakan ölümü
afilcan ölümü
afagan rüzgârı
afakan tutmak
afana etmek
afana tufana çevirmek

afarayıp küfürümek	ağız ayırmak	ağura yatırmak
afarozman kesilmek	ağız bağı	ağ vurmak
afı kafı yutmak	ağız dabişdısı	ağzı açık
afı küfü yemek	ağız davırı	ağzı açmak
afikan olmak	ağız daviştısı	ağzı ala
afıl afil	ağız dadı	ağzı astarlı
afıl uful	ağız tadı	ağzı ayrılmak
afiroz etmek	ağız dağıtmak	ağzı bağı
afkanı kalkmak	ağız dalaşı	ağzı berk
afur küfür etmek	ağız ağıza düşmek	ağzı boş
aga çıkmak	ağızdan gububuk akmak	ağzı boşa getirmek
ağız tüfeği	ağız etmek	ağzı boşuna
agurt etmek	ağız eymek	ağzı bozuk
ağaç kabardan	ağız ökünmek	ağzı dolu
agaç kulak	ağız yanşılmak	ağzı kara
ağ açmak	ağzına okunmak	ağzı pis
ağaç öresi avı	ağzına ökünmek	ağzı yelli
ağalık etmek	ağzını gegelemek	ağzı püsür
ağalık taslamak	ağzını gevelemek	ağzı esenli
ağara yatırmak	ağzını kesmek	ağzı gevşek
ağari beğari	ağız ellemek	ağzı gırağlı
ağaz bağa	ağız eskisi	ağzı göğe değmek
ağ baht	ağız eskitmek	ağzı güzel
ağbaz ağbaz	ağız kavafı	ağzıerik basmacık
ağbat karabat	ağız kavafı	ağzıerik nazlı
ağdıak ağdıak konuşmak	ağız kavafı	ağzı haltak
ağdıak boğaz	ağız kavafı	ağzı havah
ağdıak gelmek	ağız kavafı	ağzı kalabalık
ağdır çöğdür yürümek	ağız kavafı	ağzı kapalı
ağdırık olmak	ağız kavafı	ağzı kızıl
ağdırış eğdiriş	ağız kavafı	ağzı kara olmak
ağdırmaç çöğdürmeç	ağız kavafı	ağzı kenetli
ağı çalmak	ağız kavafı	ağzı keşli
ağı düğü	ağız kavafı	ağzı kılavlı
ağıl yapmak	ağız kavafı	ağzı kilitlenmek
ağır akıllı	ağız kavafı	ağzı kilitli
ağır ayak	ağız kavafı	ağzı kinetli
ağır canlı	ağız kavafı	ağzı kitli
ağır daban	ağız kavafı	ağzı kulağına yakın
ağır taban	ağız kavafı	ağzı liman
ağır ayak gün	ağız kavafı	ağzı killi
ağır dolu	ağız kavafı	ağzı mühürlü
ağır elli	ağız kavafı	ağzına başa
ağır engini	ağız kavafı	ağzına deve tepmek
ağırılık bitirmek	ağız kavafı	ağzına düşmek
ağır tav	ağız kavafı	ağzına okunmak
ağırını almak	ağız kavafı	ağzın fal ola
ağıt etmek	ağız kavafı	ağzını bağlatmak
ağıt koparmak	ağız kavafı	ağzını bozmak
ağıt tutmak	ağız kavafı	ağzını gezelemek
ağıt yakmak	ağız kavafı	ağzını ögelemek
ağız ağza vermek	ağız kavafı	ağzını sanıtmak
ağız almak	ağız kavafı	ağzını silmek
ağız avlamak	ağız kavafı	ağzını yıkamak

ağzını yaymak	alat samat	allım sallım
ağzı pek	ala düşmek	alhım yeşil
ağzı yumulu	alaf getirmek	allım yeşilim
ağzu püsür	ala getirmek	allı süliü
ağzı yokarı	alağuş etmek	almaç vermeç
ağzı yomlu	alak falak	almaz almaz bakmak
ağzı yumuk	alak katak	almazdan almazdan
ahı baba	alam taram olmak	altag ustek
ahı gitmek	alan taran olmak	altbaşı çekmek
ahıl teherrenmek	alanda kalmak	altdan bazarlı
ahır aktarması	alan dolan	altı algın olmak
ahura yatmak	alan felen	altın amarat
ahra geçmek	alan taran etmek	altın askı
ahla anmak	alasan garasan	altın eşik
ahlat kurusu	alasan talasan	altın yapı
ahlek gezmek	alavant etmek	altın heli
ahmak hölüden	alavız talavız	altını çaldırmak
ahmak yaşardan	alavuz etmek	altını çalmak
ahpun çekmek	alay bozan	altını çizmek
ahra yatırmak	alay bozmak	altına çalmak
ahretlik yoklaması	alay malay	altını yakmak
akar akıllı	alaz ataz	altın iş
akar kokar	alaz belez	altın oluk
akarı bekeri	alaz bulaz	altı parmak
akdört etmek	alaz daraz	alttan su çıkmak
ak düşmek	al basma	alt tarafı
akıla zarar	al basmak	alt teknesine ermek
akıl delisi	al bastı	alt üst parası
akıl ermezlik	albez tartmak	amal azgını
akla almak	aldak buldak	amalı azmak
akla takmak	aldak saldak	amalı domalmak
akla koymak	alev torbası	amalı aramak
akla dammak	algıç etmek	amaz evi
akla damlamak	algım salgım	amaz yeli
alalı bulalı	algın olmak	ambel beter
alaşan bulaşan	algın salgın	anaç bülüç
alicali beliceli	algın almak	anaç kerpiç
ala ağzı	alımı geniş	anaç yapılı
ala ala bakmak	alımını almak	anadan cavlak
ala bulanık	alınan emir	anadan ırfan
ala börtme	alın çatı	ana davarı
ala bulaşık	alın kabağı	ana devli
alaca bandak	alın şakı	ana donluğu
alaca belece görmek	alaca aldırmak	anakados etmek
alaca belemek	alicingil ocağı	ana kuzu
alaca kar	alkış etmek	analıs etmek
alaca kışlık	alkış vermek	anar banar
aladı şappak	allahtan babıçlı	anarı beniri
aladı etmek	allak bullak	anarı beneri
alad semet	allak döllek	anası danası
alat basırat	allam sellam	anası dolansın
alat kasamat	allım pullum	anası kızı
alat kasat	allım şallım	anasının kızı
alat kıpırt		anası ölük

ana topu
ana tüyü
ana yelpazesi
ana yolu
an biçmek
anda banda
anda bunda
anda bunda yapmak
an damarı
an damarı yırtılmak
ander kalmak
andır kafa
andır kalmak
andır kalsın
angari çalışmak
angış etmek
angış olmak
aniz biçmek
aniz bozmak
aniz kaldırmak
aniz sürmesi
anih anih
an kaktırmak
anlık taşı
anna almak
annat alma
annığın çatı
ansızlık etmek
ansızına uğramak
antbent olmak
apan sapan
apış kapış etmek
apış kurmak
aradan çıkmak
arada vazgeçmek
aram sekem
ara kesmek
araköriye almak
arak tarak
aralık dölü
aralık iyisi
arabi pazarlık
aram aram
arap karısı
arasat cazısı
ara sökümlü
ara virdi
araya vermek
arcak durcak
arca silce
ardal olmak
ard hakkı
ardıç parası
arep şivani

arı duru
arı götü olmak
arı gözü
arık edna
arık yavan
arılık etmek
arılık kâğıdı
arın altı
arı sili
arkırı gelmek
arkış etmek
aro mero
arpa bölen
arpa kestirmek
arpa orağı
artak tartak
artan sardan
art aradan
artık eğişik
artık etmek
artık tartık
artık sürtük
arvad almak
asaratta kalmak
asar burnu
asidan gelmek
ası gelmek
asım suyu
asıntı olmak
asım takım
askıya çıkmak
aslı olmak
aşağı almak
aşağıdan gelmek
aşağıdan götürülmek
aşağıdan söylemek
aşağı hava
aşağı havası
aşağı yel
aşak bel
aşan etmek
aş çalmak
aş daşmak
aş gatmak
aşı aşmak
aşıda takmak
aşığı alçı oturmak
aşıra aşıra dikmek
aşıra gitmek
aşkar vermek
aş kesmek
aşkı domalmak
aşlanık etmek
aşna fişne

aşna fişne olmak
aşnaları açılmak
aşnalık etmek
aşşadan kureşmek
aşşığı gursunlamak
aştan galmak
at bağışlamak
atbaşı çekmek
ateş atmak
ateşine burakmak
atıl hömbek
atılıp gitmek
atımına düşürmek
atıp eğirmek
atıp savırmak
atıp üfleme
atkulağı gitmek
atkuyruğu yağmak
atmadan atmak
atnan arpayı döğüştürmek
avak olmak
aval taval
avan avan
avara durmak
avaralık vermek
avar etmek
avar yeri
avar zavar
ava yol
avaz etmek
avca bulut
avcar etmek
avcu kavun olmak
avguş etmek
avırdını yırtmak
avırt çıkmak
avırt itmek
avır zavır etmek
avka düşmek
avkuru büvkürü
avkuru doğkuru gitmek
avlaka almak
av oturağı
avrana ağız
avran davran
avrat ağızlı
avurtlu ebleşük
avrat abla
ayağı cıvık
ayağa bakmak
ayağa çıkmak
ayağa kalkmak
ayağa düşmek
ayağa gelmek

ayağa ip dakmak
ayağı ağır
ayağı ağırlı
ayağı ağmak
ayağı almak
ayağı bozuk
ayağı çekilmek
ayağı garıncalı
ayağına bok bulaşmak
ayağın durmak
ayağını almak
ayağını esirgemek
ayağını kaldırmak
ayağı pek
ayağı sınımak
ayak dönümü
ayak eni
ayak karısı
ayak takımı
ayak taşı
ayak teri
ayak tutmak
ayak açmak
ayak almak
ayak artmak
ayak altı
ayak bağı kesmek
ayak bağlamak
ayakca işlemek
ayak davıştısı
ayak davuşu
ayak dolaşığı
ayak dönme
ayak dönümü
ayak döseği
ayak duşağı
ayak eskisi
ayak işi
ayak keseri
ayak kesme
ayak çizme
ayak kılı
ayak kirası
ayak mayası
ayaktan düşmek
ayak tamışu
ayaktan olmak
ayak tehrizi
ayak tenekesi
ayak tenesi
ayak yapmak
ayan yolama
ayan büyümek
ayan delisi

ayagacılık etmek
ayantalık yapmak
ay ayazı
ay aydın
ay aymak
ayaz vurmak
aybaşı dutmak
ayda setek
aydaş olmak
aygırı toyguru
ay harmanı
ay harmanlanmak
ayı bacağı
ayı balağı
ayı günü yitmek
ayı kulağı
ayın bayın olmak
ayın kayın
ayın kuyun etmek
ayın oyun
ayın oyuncak etmek
ayın oyuncu
ayın oyun etmek
ayın oyun iş değil

ay:n oyun olmak
ayır bayır etmek
ayırt gayırt
ayid olmak
aykın toykun
aykırtıcı avı
aykırı doykuru lâf etmek
aylahtan almak
aylı günlü
ayman açık
aynası açılmak
aynat beynet
ayna tutmak
ayneş oynaş olmak
ayneyif artmak
ayran ağızlı
ayran geven
ayran gönüllü
ayranı kabarmak
ayran kesen
ayrı seğ olmak
ayr: seçi
azne etmek
azzık karıştırmak

BİZE GELEN KİTAPLAR

● Reşat Ekrem KOÇU : "Türk Giyim Kuşam ve Süsleme Sözlüğü". Resimli ve izahlı. Sümerbank Kültür Yayınları: 1. 28 x 20 boyunda, 256 sayfa, 15 lira.

● Doç. Dr. Şükrü ELCİN : "Kitâbi, Mensur, Realist İstanbul Halk Hikâyeleri". Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 1, Sayı 1, 1969 dan ayırbasım. 25 x 16 boyunda (74. Sf. dan 106. Sf. ya kadar) 33 sayfa.

● Nihal ERK — Ferruh DİNÇER : "XV. Ya da XVI. Yüzyıla Ait Olduğu Samanlı Bir Baytarname İncelemesi". Ankara Üni. Veteriner Fak. Dergisi, Cilt XIV, No. 2, 1967 den ayırbasım. 24 x 17 boyunda, 118. Sf. dan 139. Sf. ya kadar) 23 sayfa.

● Necip ALSAN : "Eylem ve Düşünce Açısından Çağımız 20. Yüzyıl". Varlık Faydalı Kitaplar : 94. 17 x 12 boyunda, 336 sayfa, 8 lira.

Keloğlan ve Altın Bülbül Masalı

Bir varmış, bir yokmuş; evvel zaman içinde kalbur saman içinde, deve tellâl iken, horozlar berber iken; Bir padişah varmış. Bu padişah, her tarafı camdan bir cami yaptırmış.

Bir cuma günü namazdan çıkarken, eli yüzü pak ak sakallı bir ihtiyar görmüş. İhtiyar, padişah'a demiş ki :

"— Padişahım, eğer Kafdağın ardındaki, "Altın Bülbül"ü getirir camiin bitişğine koyarsan, eserin tamamlanır" demiş ve gözden kaybolmuş.

Padişah, günden güne üzül-müş. Bir gün çocuklarına demiş ki;

"— Evlâtlarım; Kafdağın ardındaki, Altın Bülbül'ü nasıl getireceğimi

Yazan : Osman SAYGI

düşünüyorum."

Çocukların hepsi bir ağızdan babalarına, söz vermişler.

Atlarına binip, yola düşmüşler. Gel zaman, git zaman bir pınarın başına varmışlar. Yemişler, içmişler tekrar yola koyulmuşlar. Giderken önlerine üç yol gözük-müş. Büyük oğlan haykırmış; Ben birinciden gideceğim. Ortancası ben ikinciden gideceğim. Küçük oğlana da bataklık yol, düştü, deyip bir birinden ayrılmışlar. Büyük oğlanla, ortancası giderken, yolları birleşmiş ve bir şehre varmışlar. Paraları kalmayınca da biri hancıya biri de lokantacıya çırak olmuşlar. Biz gelelim küçük oğlan'a;

Küçük oğlan, binbir zorluk içinde, yoluna devam etmiş.

Çalı ve çırpılardan geçerken eli yüzü kan içinde kalmış. Nihayet bir pınara varmış. Pınarın başında, eli yüzü nurlu, ak sakallı bir ihtiyar görmüş. Selâmlaşmışlar. Suyunu içtikten sonra nereye gittiğini. İhtiyar çocuğu yolundan çevirmek istemiş. Oğlan :

"— Ben babama söz verdim. Ölmek var, dönmek yok.

İhtiyar, oğlanın sırtını üç defa sıvazlamış. Çocuk yine ıssız çöllere düşmüş. Açlıktan, susuzluktan bitkin bir hale gelmiş. Yedi canlı devin sarayına varmış. Devi öldürerek saray-

daki peri kızı ile tanışmış. Oradan yoluna tekrar devam etmiş. Gide gide sekiz canlı devin sarayına varmış. Bu devi de öldürerek oradaki peri kızı ile tanışmış. Kız onun nereye gittiğini sormuş; o da "— Altın Bülbül'e" diye cevap vermiş. Kız, buraya nasıl gideceğini, dokuz canlı devden nasıl korunacağını anlatmış. Çocuk, tekrar yola koyulmuş ve dokuz canlı devi de haklamış. Fakat devin sarayında hangi odaya dalaçağını şaşırmış. Çünkü 99 odası varmış.

Sarayda bir kedinin işareti üzerine "Altın Bülbül"ü alarak yola koyulmuş. Ve önce, rasladığı ihtiyarın yanına gelmiş. Saraydan getirdiği eşyaları ihtiyarın yanına bırakarak, kardeşlerini aramak üzere, yeniden yola devam etmiş.

Şehrin birinde kardeşlerini bularak onların her birine birer at almış. İhtiyarın yanına giderek Altın Bülbül'ü almışlar. Eve gelirken, ağabeyleri, kısı kandıklarından küçük kardeşlerini suya atmışlar. Fakat Altın Bülbül babalarının yanında bir defacık olsun ötmemiş. Suyu atılan kardeşleri ölmemiş, sırsıklam gide gide bir çobana raslamış. Bir altın vererek bir koyun almış. Koyunun işkembesini başına geçirmiş olmuş tam bir "Kel'oğlan".

Gide, gide, bir kasabaya varmış. Bir hancıya çırak olmuş. Han sahibi bir gün öyle hasta olmuş ki.. Kasabanın tabibleri hiç bir çare bulamamış. Bir aksa-

KÜLTÜR YAYIN II

Memleket içindeki Bankacılık hizmetleriniz kadar MEMLEKET DIŞI BANKA İŞLERİNİZ için de

TÜRK TİCARET BANKASI

TÜRK TİCARET BANKASI

EMRİNİZDEDİR

(Folklor : 82)

kallı ihtiyar, "filan padişahın caminden bir yudum su getirirsen efendin iyi olur" demiş.

Küçük oğlan koşarak, o camie varmış. Buradaki, Altın Bülbül başlamış, ötmeye. Bu olayı padişaha müjdelemişler. Padişah bütün halkı geçirmiş, ötmemiş keloğlan geçince yine ötmüş. O zaman başındaki işkembeyi çıkararak, babasına kendisini tanıtmış.

Ertesi gün, çayıra kırk çadır, kurdurmuş, Altın

Bülbülü küçük oğlanın getirdiğini anlamış; diğer oğullarını saraydan kovmuş.

Not :

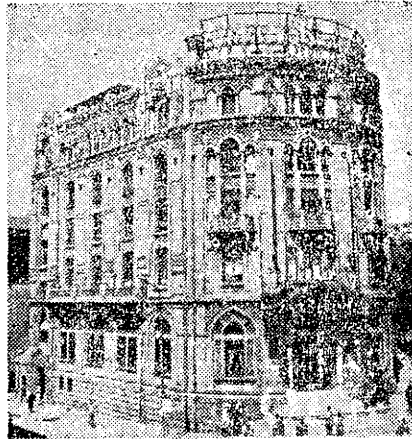
(1) Öğrenci Durali Karapınar, bu masalı, Çankırı, Yonca köyünden İhtiyar Ayşe Nine'den dinlemiştir.

(2) Masalda Türk'ün Altın Destanında (Altın Bülbül), Kafkas dağları geçmektedir.

(3) Gerçekte o Keloğlan değil, en değerli oğlandır. Yiğit oğlandır.

BİLOMUM BANKA MUAMELELERİ İÇİN

TÜRKİYE BANKASI
hizmetinizdedir

Unum Müdürlük - Ulus Meydanı (Ankara)

CARİ HESAPLAR • HAVALE • TİCARİ SENETLER • KREDİ MEKTUPLARI
• KEFALET MEKTUPLARI • DÖVİZ ALIM VE SATIMI • SEYAHAT ÇEKLERİ
• İTHALAT AKREDİTİFLERİ • KİRALIK KASALAR • v. s.

DÜNYANIN HER TARAFINDA MUHABİRLERİ VARDIR

(Folklor : 81)

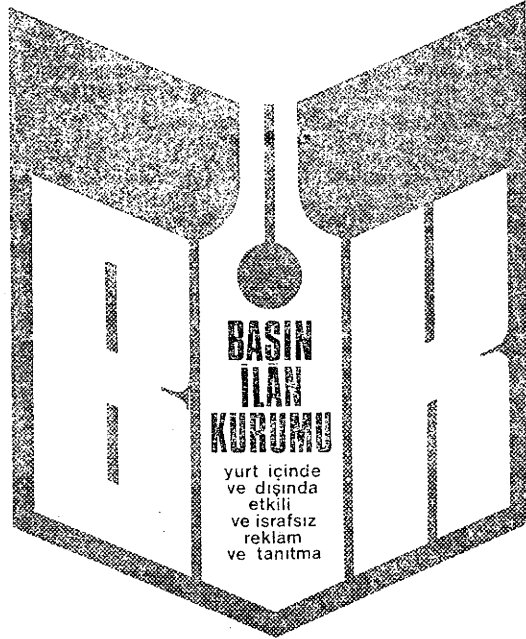

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancularında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 2964 — 83)

Yayın organları hakkında bilgi sağlanır. Eskiz ve program hazırlanır
Objektif tavsiyelerde bulunulur. Tespit edilen programlar titizlikle yürütülür.

Cağaloğlu, Türkocağı Cad no 1, kat 3
Telefon 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 60783 — 84)

(Basın : A. 20923 - 60643 - 85)

Yıllık abonesi : 12,
altı aylık abonesi : 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 3. ̸ 1

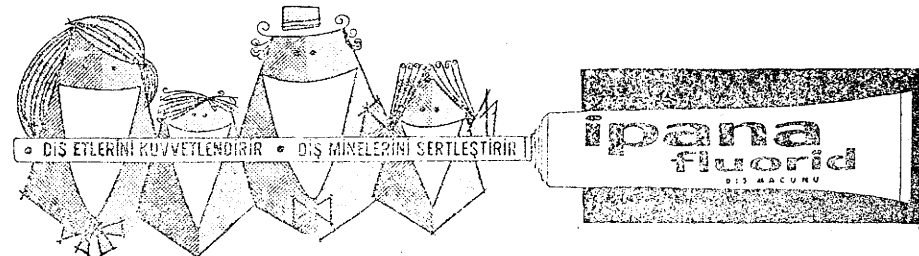
TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :
BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel. : 22 49 71

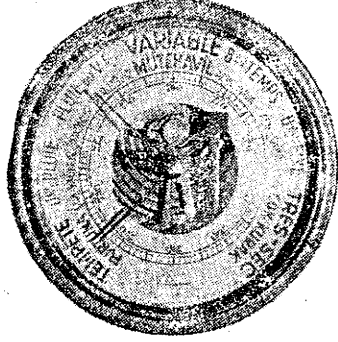
Basılmıyan yazılar istenince geri gönderilir
Dizgi ve baskı :
HALK MATBAASI
İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR

(Radar Reklam : 721 — 86)

Tedbirli davranmayı severseniz... , Sonunda pişman olmak istemezsiniz...

...ve
her zaman, her yerde
benim hizmetlerimden
faydalanmak için...

BUZDOLABINIZI,
ÇAMAŞIR MAKİNANIZI,
GAZ SOBANIZI,
TERMOSİFONUNUZU,
ELEKTRİK SÜPÜRGENİZİ
VE OCAĞINIZI SEÇERKEN
MÜTLAKA

ARÇELİK
MARKASINI TERCİH EDİNİZ.

ARÇELİK

SENEDE 365 GÜN SERVİS

(Yeni Ajans : 2963 — 87)

Şansınız,
Başarınız
ve istikbaliniz,
Türkiye Vakıflar
Bankasında
açtıracağınız
hesapla
Gerçekleşir.

TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

(Basın : 60394 - A. 20472 - 88)

**ANADOLU
BANKASI**
SİZİN ESİNİZİN,
ÇOCUKLARINIZIN
Kısacası
AİLENİZİN BANKASIDIR !

(Folklor : 89)

(Basın : 60770 — 90)